

Українське Нозацтво

Рік XIV

Липень — Вересень 1977

ч. 4 (43)

МАКСИМ КРИВОНІС (ПЕРЕБИЙНІС)
славний полковник Богдана Хмельницького
(Патрон Куреня УВК ч. 34 в Канберрі, Австралія)

«УКРАЇНСЬКЕ КОЗАЦТВО»   **«UKRAINSKE KOZATSTVO»**
квартильний   **Veterans' Brochure**
Українського Вільного Козацтва   **Ukrainian Cossack Brotherhood**
Редагує колегія:

Головний редактор і адміністратор — Антін Кущинський
Співредактори: Петро Федоренко, Павло Бабяк і Євген Курилюк.

УВАГА! Нова адреса Редакції і Адміністрації від 20-го грудня 1976.

Address:

«UKRAINSKE KOZATSTVO»
2346 West Rice Street
Chicago, Ill. 60622 — U.S.A.

— X —

З М І С Т Ч. 4 (43)

Універсал Гетьмана Богдана Хмельницького 1653 року	Стор. 1
Летючка Українського Національного Козацького Т-ва 1923 року	1
"Послання" Олеся Бердника 1974 року	2
Антін Кущинський — Українська традиційна державницька сила	5
Андріян Кащенко — Богдан Хмельницький і його перемоги	10
Максим Кривоніс (Червоніс)	16
Яр Славутич — Конотопська слава (вірш)	17
Леонід Полтава — Українська Січ в Угорщині	19
Михайло Лозацький — Гуцули над Прутом козацького роду	23
Євген Курилюк — Ямгорів	25
Яків Водяний — Укр. Вільне Козацтво та його з'їзд в Чигирині	30
Іван Чинченко — Відвічні прагнення українського народу	37
с. Ілля Нагірняк — Християнізація Русі-України	43
Д-р Микола Аркас — "Запорожці"	45
Відійшов у Вічність Ген. Хор. УВК Михайло Петруняк	47
Добродії нашого журналу	48

— X —

ЩОБ НЕ БУЛО ЗАТРИМКИ
У ДАЛЬШІЙ ВИСИЛЦІ «УКРАЇНСЬКОГО КОЗАЦТВА»
П О С П І Ш І Т Ь П Р И С Л А Т И
ПЕРЕДПЛАТУ НА 1977-Й РІК:
для ЗСА, Канади і Європи 7.00 доларів американських,
для Австралії 5.00 доларів австралійських
Ціна окремого числа 2.00 американських доляри

— X —

Передрук дозволено з поданням джерела

На 1-ій стор. обкладинки: Максим Кривоніс — знімка скульптури мистця Івана Гончаря.

Українське Козацтво

Рік XIV

Липень — Вересень 1977

ч. 4 (43)

Славного війська Низового і городового Запорозького і всієї України
ГЕТЬМАН ЗИНОВІЙ БОГДАН ХМЕЛЬНИЦЬКИЙ
універсал 13 серпня 1653 р.

Вам, людям усякого звання... і зокрема козакам і славній братії нашій побажавши доброго від Пана Бога здоровля, як собі самому, цим універсалом подаємо до відома: що всі з минулолітніх універсалів наших і з самого наказу добре знаєте, що ми почали цю війну з поляками, головними неприятелями Вашими й нашими не задля особистих справ наших, а для всіх Вас, яких поляки вели і спихали до крайньої руїни, зі шкодою (і це найгірше) для нашої благочестивої грекоруської віри...

А сюди до Переяслава прибувши, посилаємо Вам негайно цей наш універсал, яким хочемо Вас спонукати і рішуче вимагаємо, щоб Ви, Ваша Мость, братіє наша, вислухавши його, негайно, зараз, без найменшого відкладання, покинули всі свої теперішні господарські справи і жнива — і з добрим військовим вирядом до нас, до Чигирина, на військову збірку і ставали спільно з нами проти головних неприятелів поляків, на захист віри своєї благочес-

тивої грекоруської та на оборону нашої батьківщини, що упадає і загибає... і не відмовлялися за неї на полі воєнної слави вмирати і мученицький вінець, при своїй правді й обороні, з правиці Вишнього прийняти...

А як би Ви, Ваша Мость, братіє наша, злегко-важили це наше предлодження і бажання і задля сучасних жнив не зволили прибути до нас до обозу, то знайте, що коли нас переможуть, то тим самим і Вас переможуть вороги Ваші і Ваша праця при жнивах їм піде на користь. А Ви будете змушені в голоді і біді гіркою невольничою смертю, з нечистою православною совстю своєю... нужденно покинути своє життя і безчесно увійти в землю. Цього не бажаємо, лиш хочемо Вас ввічливо привітати і веселих скоро оглядати Вас у нас, на військовій збірці і разом з Вами стати мужньо і відважно проти одвічних неприятелів наших — за віру і батьківщину.

(З літопису Самійла Величка скорочено)

Л Е Т Ю Ч К А

від Українського Національного Козацького Товариства
Біла Церква 1923 р.

**Прочитайте і віддайте другому.
УКРАЇНСЬКИЙ КОЗАЦЬКИЙ
НАРОДЕ!**

Тяжку годину руїни і упадку переживає наша батьківщина! Дикий ворог, мов чорний крук, рве скривавлене тіло нашої матері України!

УКРАЇНА В НЕБЕЗПЕЦІ, — і кличе вірних своїх синів стати в оборону її прав і вольностей, як ставали вони в часи славної велико-князівської і гетьмансько-козацької доби!

Українське національне козацьке товариство, ще з часу всеукраїнського

козацького з'їзду 3 жовтня 1917 року в місті Чигирині підняло бунчук боротьби за національно державну Україну, а тепер кличе весь український вільний козацький нарід до єдиного національного козацького фронту, і каже:

**"ПОСЛУХАЙ, УКРАЇНСЬКИЙ
КОЗАЦЬКИЙ НАРОДЕ,
ЗА ЦЮ БОРИМОСЬ!"**

За потоптану ворогами віру й права, добути й заповідані тобі працідрами!

За визволення українського козацького народу від ворожого ярма, комуністів, шибешників і розбійників, що в кінець зруйнували твою землю святу Україну-Русь!

За припинення братовбивчої війни та порозуміння з сусідніми націями!

За те, щоби кожен козак хлібороб, виборюючи собі право на землю, зміг посісти її як власність і мирно обробляти!

За те, щоби кожний робітник, незалежно від його фаху, коли він чесно

працює на користь і розвій батьківщини, був би забезпечений на випадок старості!

За те, щоби дійсна свобода та рівність між нами запанувала на нашій рідній землі!

За те, щоби сам український козацький нарід, вільно улаштував своє державне життя, та обібрав господаря!

— Отже хто віре в світле майбутнє нашого великого народу, хто не бажає бути рабом, а жадає створення могутньої української держави, то мусить стати негайно в лави українського національного козацького товариства!

Рада Генеральної Старшини Укр. Національного Козацького Товариства
20 січня 1923 р.

З оригіналом згідно:

За Генерального Писаря УНТК

О. Баньши-Каменський

Секретар

А. Моргуненко

("Український Козак" ч. 3. 1.IV.1923)

Біла Церква на Київщині

"ПІД МОСКОВСЬКИМ КАРАУЛОМ У ТЮРМІ"

Ми подали дві козацькі відозви, які документально показують невмирущість козацької ідеї, так притаманної в житті нашої нації за часів боротьби за волю в році 1653, а другий документ, виданий через 330 роки в інших трудних обставинах — в році 1923.

А що діється на Україні в сучасну епоху під окупацією московського комунізму? Чи козацький дух на Україні вже не існує? Чи козацька ідея вже пережита, завмерла і стала анахронізмом (завідсталистю)?

В числі 3 (29) нашого журналу в 1974 році в статті під повищим заголовком ми на прикладах літературної творчості підеветських письменників констатували життєдатне відновлення козацької тематики, помімо репресій Москви. Там ми подали інформації про зміст творів: Петра Шелеста, М. Киценка, Олександра Ільченка, Марії Пригарі, Станіслава Тельнюка, Тео-

дора Микитина і Я. Стецюка. Всі вони своїми творами зрушили з забуття та пригадують славу козащини та тим самим вказували на її силу для захисту волі і свого "Я", силу для побороення окупанта на своїй землі.

Всі ті автори були покарані московською большевицькою владою. Невсипище КГБ доглипалось до значення такого письменства і більша частина накладу дотичних видань було сконфісковано, але частина таки пішла до рук читачів на Україні і дісталася також до вільного світу.

Але думка українського національного відродження в формі козацької ідеї не тільки не обірвалась, але й далі живе в творах нових велетнів духа в їх символічних творах, що нагадують читачам, що вони "браття козацького роду".

Недавно, через 51 рік після того, як було видано відозву з міста Білої

Церкви, яку ми помістили вище, дістався - поза залізної куртини новий документ — повне символіки "послання" Олесея Бердника, датоване 16 червня 1974 року. В такій формі автор, що перебуває постійно під репресіями комуністичних органів московської "безпеки" на Україні, видав це послання, щоб покликати українську молодь до духового відродження до "космічної" української ідеї — боротьби за волю.

Тут подамо головніші уривки з цього "самвидавного" документа, бо помістити весь його зміст не маємо можливості.

Ант. К.

ОСНОВИ СІЧІ ВОГНЯНОЇ (Юним Українцям, Дітям Космічної України — дружнє послання)

Вам, Сипам і Дочкам коханої України-Матері, вам, шукачам небувалих шляхів серед гуркоту земної битви, вам будівникам Небесної Республіки — найщиріше вітання.

Двадцятий вік стверджує небувалу ще на планеті реальність — народження Націй з географічно-економічних обмежень у Небо Свободи. Дух України та її Сестер — Народів знемагає у безглуздії круговерті примітивних інтересів, достойних хібащо людей кам'яного віку. Народилося і виріває покоління дітей, котрі жадають небувалих шляхів у сфері розуму, дії, почуття, — таких шляхів, які б підтвердили космічну місію Людини. . .

Двісті років тому Темрява зруйнувала дивовижний утвір Еволюції — Січ Запорізьку. Вороги знали, на що здійсмили р у й н і в н и й м е ч! Існування Твердині Свободи, Мужності, Вірності, Побратимства серед океану рабства і приниження, нещастя і вічного страху було перешкодою до повolenня народів, до їх прищиплення, до створення колоніальних імперій. Проте, знищивши Січ Земну, ворогам не вдалося знищити Січ Духовну, Січ Казкову, Січ Легендарну. Вона воскресла з гробу, як Христос, одяглася в тіло пісенне, казкове, загриміла на весь світ вустами Гетьмана Вогняного

Слова — Кобзаря, і нині повертається на Землю, щоб утвердити своє буття навіки.

Сьогодні твориться Нова Січ — Січ Вогняна.

Вам, улюблені Діти, належить формувати Полум'яну Фортецю Свободи — тепер уже за Порогами Духу. Кризьті Пороги не перейде жодна ворожа потуга, жоден напасник.

Чому ми обираємо назву Вогняна Січ?

Бо всі інші стихії вичерпують себе і міняють суть, замерзаючи, випаровуючись, розтікаючись серед інших стихій, і лише в о г о н ь незмінний в своїй основі, даючи рух і життя світам. Таким станьте ви, Діти України, — стихійно вогняними!

Чому своє об'єднання Духу ми називаємо Січчю? Бо козацтво, як ніде в світі, самовіддано любило і відстоювало волю протягом сотень років. Ми — спадкоємці незміряного подвигу тих Лицарів Волі! Станьте такими, як наші козакі звияжці — козакі у відстоюванні Космічної України! . . .

В кожній сфері вашої земної діяльності пам'ятайте — ви Лицарі Зоряного Легіону Вогняної Січі. Станьте достойні цього покликання! Очі Матері-України дивляться у ваші серця!

Ось вам пам'ятка на довгу дорогу, кохані діти, на шляхи Подвигу і Безсмертя.

ПАМ'ЯТКА ЛИЦАРЕВІ ВОГНЯНОЇ СІЧІ

Твоя Вітчизна — Україна не лише на Землі, в географічно-економічних обмеженнях. Її корінь — в Землі. Її дух — у Безмірі. Її почуття — у Невичерпності творчого подвигу. . .

Твій дух невмирущий. Тому для тебе буд-яка дія в ім'я Вітчизни не страшна. Віддавши в герці, на шляху пенуку своїй тимчасовий тілесний вияв, ти стверджуєш Україну-Матір у неосязності і сам народжуєшся з її духовного лона у Повній Світ.

Наша зброя — сила духу, розуму, творчості. Крицеві шаблі ламаються. Вогняні — незламні! Ворог, вражений шаблею земною, знову воскресне в іншій добі, як казковий дракон, щоб

пошевелити тебе. Ворог, вражений палею Духу, або зникає навіки, або стає твоїм Другом...

Ти — вільний. В'язниця тіло, важкі умови життя, несприятливі обставини — лише хвилі океану буття, в якому ти пливеш до Берега Істини. Твій дух стає над тими стихіями. Твоя мета — невечерна! Вона — це ти, твій незміряний дух, що прагне повної розкованості. Ніщо плинне хай не зупинить тебе.

Клич Дітей Свободи! Буди сплячих! Хто збагне, хто відгукнеться радісно — той Син Вогняної Січі! Хто одвернеться — той спить навіки. Залиш його в небутті.

Наша мета — визволення Духу з полону відносності і рабства...

Наші Магніт — кільце Героїв, які зруйнували стіну рабства і вказали Людству Світ Краси й Любові. Хрис-

тос, Будда, Тарас, Леся, Скворода, Джордано, Уїтніел, Ганді, Леонардо, безліч повстанців за свободу, безліч матерів, котрі в муках давали нам життя й розум, безліч безіменних воїв, що лягли в стінах, захищаючи Волю...

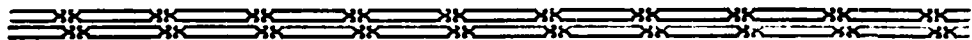
Ми утверджуємо Україну Духу, Україну Розуму, Україну Серця — на віки, до нескінченності, на радість світам! Ми схилиємося з любов'ю перед священним лоном, котре породило нас, перед Лоном Творчості, Подвигу й Патхення! Ми утверджуємо Синівським Правом Вогняну Січ, як Братерство Духовних Воїв для оновлення Землі!

Наш Прапор — вічна емблема — мати з дітям у колі сонця на блакитному тлі Неба.

Б'ють Літаври Духу, кохані Діти! По-спішайте до Вогняної Січі!

Радість Світа!

Олесь Бердник

Одна з видатних прикмет великого народу — це його здібність вставати на ноги після занепаду. Хоч би й яке було його пониження, але виб'є призначена година, і він збере свої розгублені моральні сили і втілить їх в особі одної великої людини або в кількох великих людях, що виведуть його на тимчасово покинутий ним простий історичний шлях.

В. Ключевський

І хай мені Бог простить, що єдину надію я покладаю на насильне скинення кайданів, на нову, хай і криваву революцію, яка вирвала б з корнем рабовласницьку советчину, змела б з лиця землі все, що її нагадує, оголосила б священну війну облудному комунізмові.

Я прикладаю надію на невмирущі, хоч і приспані, приборкані сили свого нескореного народу, якому непотрібні будь-які партії, будь-який поділ, бо ж ми вже знаємо, до чого призводять внутрі національні чвари.

І я вірю, що ще за мого життя здійсняться слова нашого гимна:
"Запануем і ми, браття,
У своїй сторонці!"

(Анатоль Галан — "Життя", Буенос-Айрес, 1976.)

Антін Кущинський

ТРАДИЦІОНА НАЦІОНАЛЬНА
ДЕРЖАВНИЦЬКА СИЛА
(з нагоди 60 років існування У.В.К.)

*...”і покажем, що ми браття,
козацького роду.”*

Одним з непереможних впливів української національної ідеї створення своєї держави за часів повітряного національного ренесансу — було спонтанне відродження козацтва.

Це відродилась та войовничість дружинників Княжо-Королівської а потім Галицько-Волинської Держави, що спасла Україну-Русь від загибелі під навалом монголів та інших азійських племен зі СХОДУ.

Це було відродження того руху мілітаризму часів Козацько-Гетьманської Держави, без якого припинилось би існування України, бо без Козаччини загарбали б татари й турки з ПІВДНЯ або поляки зі ЗАХОДУ...

В 1917 році це відродження сталося без жадного наказу в формі творення добровільних збройних сил для боротьби проти останнього займанця на-

пних земель — проти москвинів з ПІВ-НОЧІ та для боротьби з анархією і більшевизмом на місцях.

Перший відділ УВК було зорганізовано в селі Гусаковій на Звенигородщині в квітні 1917 року старанням ідейного ініціатора селянина Смоктія нащадка козацького роду. Тоді ж відбувся перший повітовий з'їзд УВК в місті Звенигородці, на якому було обрано на Кошового Отамана УВК Семена Гризла, також нащадка козацького роду. На тому ж з'їзді ухвалено перші основні засади організації та завдання УВК, як територіально-військової сили. Вже на початку літа того року на Звенигородщині нараховувались тисячі українських вільних козаків.

Із Звенигородщини рух УВК перекинувся на сусідню Чернигівщину, потім поширився на Полтавщині, Січе-

славщині, Чернігівщині, Одещині та в інших місцевостях Наддніпрянщини та буйно постав на Кубанщині.

В жовтні 1917 року відбувся Всеукраїнський З'їзд УВК в Чигирині. На ньому було заступлено 60.000 організованих козаків. Тоді було обрано на першого Військового Отамана генерала Павла Скоропадського, командира 1-го Українського корпусу, а на Наказного Отамана і Генерального Писаря УВК обрано полковника Івана Полтавця-Острияниці. Обидва вони були нащадками старовинних козацьких родів. На тому ж з'їзді обрано Генеральну Козацьку Раду з місцем її постійно в Білій Церкві.

Провід Української Центральної Ради в Києві в тому ж році при Секретаріаті Внутрішніх Справ утворив окремий департамент Вільного Козацтва та затвердив первинний статут УВК, проект якого опрацював д-р І. Луценко. Місцеві відділи УВК підпорядковано комісарам міліції.

Але з'їзд державних комісарів УЦ Ради, що відбувся в тому ж 1917 році, висловився проти "Вільного Козацтва" і постановив старатися всякими способами якнайшвидше розброїти існуючі вже відділи козацтва. Для виконання цієї протикозацької акції Секретар Внутрішніх Справ В. Винниченко іменував директором департаменту Вільного Козацтва П. Певного, а той вже давав вказівки повітовим інструкторам. Таким чином, провід над УВК опинився в двох протилежно наладованих установах. З одного боку існувала парамілітарна Генеральна Козацька Рада в Білій Церкві а з другого боку — в руках соціалістичного державного департаменту Секретаріату Внутрішніх Справ УЦРади.

Коли Військового Отамана УВК генерала Павла Скоропадського дня 29 квітня 1918 року було проголошено Гетьманом усієї України і військ козацьких, то від Універсалом 16 жовтня 1918 року узаконив Українське Козацтво як станова організацію і підпорядкував його ресорту Військового міністерства. Тоді до козацького стаду стихійно вписалось зразу ж по-

над 150.000 родин. Україну було поділено на Козацькі Коші і на чолі їх Кошових Отаманів, нащадків славних козацьких родів. Ними були в Київському коші — полк. Глібовський, в Полтавському — полк. Кобинець, в Чернігівському — ген. Нагорський, у Волинському — полк. Борковський, у Слобідському — полк. Іван Омелянович-Павленко, у Запорізькому — ген. Михайло Омелянович-Павленко, у Ново-Запорізькому — полк. Гоголь-Яновський і у Подільському — ген. Сокира. Територію кожного коша поділено на полки, що склалися з кількох повітів.

З приходом до влади Директорії УНР, Вільне Козацтво далі продовжувало існувати і брало участь у боротьбі проти ворога. Тоді до Українського Війська входила дивізія УВК під назвою "Запорізька Січ".

Після перерви в 1921 році збройної боротьби Української Дієвої Армії проти Москви, УВК продовжувало існувати на еміграції. Тут наведемо імена послідовних його Військових Отаманів у вільному світі на чужині.

На Козацькому З'їзді в Мюнхені колишнього Наказного Отамана за Гетьмана, полк. Івана Полтавця-Острияниці, обрано на Військового Отамана і він ці обов'язки виконував до 1932 року. В тому році на Козацькому З'їзді на Волині на його місце обрано полк. Івана Бірчака-Волошиша, що згинув у 1942 році. Від 1942-го року обов'язки Військового Отамана виконував, згідно ухвали Генеральної Управи УВК, ген. Михайло Омелянович-Павленко. В роках 1944-45 ті обов'язки виконував полк. Павло Терещенко. Після його смерті УВК в роках 1946-1952 переживало критичні часи.

Тоді за деморалізуючих і розкладових обставин на еміграції ворог змагався знищити існування УВК. Тоді діяли ворожі впливи в організаційному житті УВК за Військових Отаманів Левка Бондаренка і Деміда Гулая. Але обох тих отаманів Великі Козацькі Ради усунули з тих станових та позбавили їх членства в УВК.

Організаційна криза тих часів мала

їй об'єктивні труднощі в зв'язку з масовим переселенням української еміграції за океан. Тому існували ще в 1948 році станиці УВК в таборах "ДП" в Регензбурзі, Міттенвальді, Байройті, Ерлянгені, Ашафенбурзі, Інгольштадті, та в інших місцевостях поступово переставали існувати.

За таких обставин виконування обов'язків Військового Отамана перебрав на себе, згідно з діючим тоді Правильником УВК голова Ген. Управи ген. хор. УВК Іван Цапко. Ідея і організаційне життя УВК при цьому перенеслися за океан. Він підтримував контакт з розкиданими скупченнями наших козаків в різних країнах поселення у вільному світі.

В 1965 році ген. І. Цапко тяжко занедужав і передав виконування своїх обов'язків Наказному Отаманові УВК Ілж. Антонові Кущинському.

Після смерті ген. І. Цапка в 1967 році Велика Козацька Рада вибрала на Військового Отамана ген. значк. УВК Віктора Дяченка, а після смерті ген. В. Дяченка в 1971 році Велика Козацька Рада обрала на Військового Отамана ген. хор. УВК Ілж. Антона Кущинського.

Чергова ВКРада в 1973 році повторила його обрання на нову каденцію до кінця 1976 року, змінивши де в чому статут УВК, змінивши назву Військового Отамана на "Копшівий Отаман УВК".

Крім Військових Отаманів від самого початку існування УВК заіснувала традиція винаповувати визначних українських громадян обранням їх на Почесних Отаманів УВК. Такими були: Проф. М. Грушевський, С. Петлюра, А. Лівницький, ген. бунчужний Іван Омелянович-Навляпенко а тепер є Командир Української Національної Армії ген. штабу ген. полковник Павло Шандрук.

* * *

УВК брало активну участь у збройній Визвольній Боротбі України в своїх окремих формаціях або в складі інших частин Українського Війська за часів 1917-1921 років при всіх владах Української Держави. Коли ж

Українська Дієва Армія відійшла за кордони України, то з нею вийшла значна частина членів УВК. Решта ж, що залишилась в Україні, продовжували боротьбу з ворогом в різних повстанських загонах. Також за Другої світової війни члени УВК боролися в частинах Карпатської Січі, Української Повстанської Армії, а в Українській Національній Армії УВК входило як окрема військова частина в склад 2-ої Української дивізії. Отже, УВК ЗАВЖДИ БУЛО, Є І БУДЕ ТРАДИЦІЙНОЮ ЧАСТИНОЮ УКРАЇНСЬКОГО ВІЙСЬКА.

* * *

Сучасне УВК є парамілітарна, станового характеру громадська, а не політична не партійна організація. Члени УВК можуть належати до різних політичних партій чи українських державницьких угруповань, а також незалежно від різниці їхніх ХРИСТИЯНСЬКИХ віровизнань. Але в цілому УВК не служить якійсь одній партії чи політичним групам, а працює для ідеї Української Держави, не зважаючи на майбутню форму тієї державности, крім, розуміється, комуністичної.

Згідно з основними тезами статуту УВК, вважаємо, що про форму устрою і влади в звільненій від займанця України ріднати український народ на Рідних Землях у вільнообраному Союзі, чи способом вільного її таємничого всенароднього референдуму.

Людей, що відповідали б таким поглядам і стремлінням дуже трудно знайти в теперішньому нашому суспільстві на чужині, поділеному і розсвареному в політичному, громадському і навіть в церковному житті. Але тим дорожчі для нас ті одиниці, що приголошуються до козацького побратимства.

* * *

Головною й основною метою УВК на чужині є СТВОРЕННЯ КАДРІВ КОЗАЦТВА, що не давали б забути про українську традиційну козацьку ідею, що "ми браття козацького роду", що козацтво має боронитись її боротись за волю України фізичну її духову, а не за владу в ній чи взаємну внутрі-

линю боротьбу і тепер на еміґрації.

Маємо підтримувати вируючий серед українського народу тут на чужині і там на Рідних Землях козацький дух.

Маємо стреміти до загартування лицарсько-військових чеснот, які загублюються за наших часів серед наших мас і на волі, на чужині і на Батьківщині під окупантом.

Говоримо про КОЗАЦЬКІ КАДРИ, то значить, що в умовах перебування на чужині шукаємо за підбором якісних членів а не обов'язково — за масовим їх числом. Стримимо за більшим числом хоч і невеликих осередків козацьких куренів в різних місцевостях вільного світу, бо духову якість і ідейну чинність легше плекати в менших скупченнях ніж у великих.

* * *

Козацтво є еманациєю (ізліллям) української нації. В цьому гармонійно пов'язані національно-державницькі і соціально-побутові ідеї. Тому проблема існування Козацтва є вічна, як і існування самої української нації. Тому то козацтво й належить всій нації, а не якійсь її частині . . .

Членами УВК можуть бути не лише колишні вояки, але й особи, що у війську не служили.

Членами УВК можуть бути і жінки і юнаки і юначки і навіть діти.

Так бувало з самого початку існування історичної Козаччини і цим забезпечується переємність традиції парамілітарної козаччини та безперервність організації УВК і невмирущість Козацької ідеї.

Колішні вояки лише повинні стреміти виконувати провід в УВК, бо то є їхня в першу чергу моральна повинність.

* * *

Скажемо ще коротко про поступовий але невпинний зріст сучасного УВК — його мережі осередків та його друкованого органу.

Коли в 1961 році за океаном оформилась тільки одна станція-курінь УВК, то в році 1977-му, коли пишемо цю статтю, маємо вже 35 окремих куренів організованих в різних країнах

поселення української еміґрації у вільному світі: ЗСА, Канаді, Австралії, Європі, Англії, Південній Америці.

Кожний курінь це є козацька громада на чолі з вибраними на каденцію трьох років Курінним Отаманом та під його проводом Курінною Управою. При тому кожний курінь по рішенню більшості своїх членів приймає ім'я того чи іншого патрона, що є, таким чином, символом ідейного внодобання чи світогляду даної громади. Маємо курені, що за своїх патронів взяли імена Великих Князів: Володимира Святого, Ярослава Мудрого, Святої Клягині Ольги, Святослава Завойовника ім. Короля даніла Галицького. Ціла група куренів назвала себе іменами Козацьких Гетьманів: Петра Конашевича-Сагайдачного, Богдана Хмельницького, Івана Мазепи, Пилипа Орлика, Павла Полуботка. Інші курені обрали за своїх патронів імена славних козацьких полководців та кошових отаманів: Князя Дмитра Байдя Вишневецького, Івана Богуна, Петра Кальнишевського, Якова Кухаренка, Максима Кривоноса (Перебийноса), Михайла Кричевського, Данила Нечая, Костя Гордієнка. Є група куренів з іменами повітних історичних особистостей: Гетьмана Павла Скоропадського, Симона Петлюри, о. Августина Волошина або імена заслужених полководців повітних часів Визвольної Боротьби України: ген. Мих. Омеляновича-Павленка, ген. Івана Омеляновича-Павленка, ген. Мирона Тарнавського, полк. Петра Болбочана, отамана Богуслава Шапкевича, ген. Івана Цапка. Є курені з іменами історичних подій повітнього часу: Лицарів Базару, Лицарів Листопадового Чину, ім. 22-го Січня, ім. Поліської Січі. Є курені повітньої слави: ім ген. Тараса Чупринки, ім. Михайла Сороки. Є курінь ім. о. Агапія Гончаренка — українського козака першого переселенця до Америки. Ось які різноманітні світогляди і улюбленці пошановано в наших осередках УВК, що відбиваються в іменах їхніх патронів.

Ми цінимо таку толеранцію всіх тих історичних постатей чи подій, які всі

служили Українській Справі, хоч серед них може й траплялись сумні або певдалі факти чи то з їхньої вини чи то з причин тодішніх обставин. Але їхні духовні послідовники — окремі курені, повторюємо й підкреслюємо — **толерують між собою і по державницьки творять наше козацьке об'єднання під одним проводом обраного Кошового Отамана і призначеної ним Генеральної Булави.** Отже, УВК працює під спільним гаслом — "Бог і Україна", бо в єдності наша сила і пострах для ворогів і невдоволення для них.

Цим ми подали одну з рис парамілітарного і соборницького та консервативного підходу УВК до державницької проблеми України, серед населення якої після звільнення від окупанта будуть групи також різних політичних уподобань і світоглядів: і гетьманці, і націоналісти, і генерівці, і демократи і т. д. Радія державної проблеми вимагатиме при їх існуванні взаємної толеранції а не поступати так, як то існує при "диктатурі пролетаріату" в советській імперії.

Бо інакші, не свої козацькі традиціїні, а запозичені устроєві способи державного життя України вбиватимуть дух народу, дух преславної вікової традиції, перекреслять мнущину і ніколи не закріплять самостійної Української Держави.

Всі п'ять 35 куренів УВК для безпосереднього контакту і полагодження постаючих організаційних потреб поділено на 8 крайових паланок з Паланковими Отаманами на чолі, як то було і на території "Козацьких Вольностей" понад Дніпром. Лише на Запорозькій Січі було 38 куренів, але сподіваємось, що бракуючі для традиції 3 курені постануть в недалекому майбутньому.

Паланкові Отамани безпосередньо

підлягають Генеральній Булаві. Булава має чотири автономних установи: Генеральну Канцелярію на чолі з Генеральним Писарем УВК, Гонорову Раду, Паго р о д и у Раду Хреста Українського Козацтва та Редакцію з Адміністрацією журналу «Українське Козацтво». Рішення тих установ затверджує і визначає генеральну лінію чинности та репрезентує УВК Кошовий Отаман, що собі в поміч призначає двох Наказних Отаманів як своїх заступників.

Орган УВК почав появлятися в 1947 році спочатку як неперіодичний бюлетень під назвою «Вільне Козацтво», який видавався невеликим накладом циклостилєвим друком для внутріпільного вжитку організації. Від 1968-го року замість бюлетеню вже видається друкований журнал з іностраціями, призначений не тільки для членства УВК, але і для ширшого українського суспільства, і з неперіодичного став спершу піврічним а тепер вже кілька років виходить як кварталник понад тисячним накладом. Журнал фінансово вповні самоокупаємий і то з запасом та постійним припливом матеріялу, в тому і для задоволення потреб козацького юнацтва. На черзі завдань нашого видавництва стоїть бажання видавати журнал як двомісячник з більшим накладом.

Так, консервативна по суті, Козацька ідея стала у своєму внутріпільному житті прикладом державно-соборницької толеранції у взаємних відносинах поодиноких куренів під одним центральним проводом та є прикладом постушового організаційного і ідейного росту і успіхів, помимо цілих ряду труднощів і перешкод, так притаманних для побуту на чужині та під ворожим оком всяких неприятелів чужих і "своїх"

— ● —

"Я кличу всемогутнього Бога на свідка й клянусь, що не для почестей, не для багатства або інших цілей, а для всіх вас, що остаетесь під моєю владою, для жінок і дітей ваших, для добра нашої безталанної України, для добра всього українського народу, для помноження його прав і привернення вольностей, хочу, при Божій допомозі, так діяти".

Гетьман Іван Мазепа

Андріян Кашенко

**БОГДАН ХМЕЛЬНИЦЬКИЙ І ЙОГО ПЕРЕМОГИ
ПІД ЖОВТИМИ ВОДАМИ І ПІД КОРСУНЕМ
(З "Оповідання про славне військо запорожське")**

Зіновій Богдан Хмельницький був сином Чигиринського сотника Михайла Хмельницького. Батько дав Богданові освіту в Київській братській школі, а далі в польській школі в галицькому місті Ярославі. Поміж козаками Хмельницький був людиною добре відомою, бо все життя пробував у війнах та походах. У бойовищі коронного польського гетьмана Жолкевського з турками року 1620 він дістався туркам у бранці, року ж 1621 ми вже бачили його ватажком морського походу на Царгород, бо з неволі він був викуплений. Під час війни короля Володислава з Москвою він разом з козаками бився на боці поляків, став особисто відомий королю і дістав з його рук у подарунок коштовну шаблю. Далі з певних джерел про нього відомо, що під час повстання Павлюка Хмельницький був у реєстрових козаків військовим писарем, року ж 1644, пудьгуючи без війни та без походів, він зібрав 2,400 охочих козаків і за добре жалування водив їх у Францію допомагати тій державі воювати Іспанію.

Після повороту з Франції Хмельницький знову був військовим писарем, і року 1646 його, разом з старшинами козацького реєстрового війська Барабашем і Ілляшем, було викликано до короля у Варшаву. Під той час король хотів проти бажання польського панства розпочати війну з Туреччиною і умовляв козаків роздратувати турків морським походом так, щоб ті самі пішли походом на Польщу. Щоб прискорити той козацький похід він навіть доручив Барабашеві передати на Січ Заповоєзьку 5,000 злотих на полагодження військових чайок до походу. А у подяку козкам за їхню службу король доручив тому ж Барабашеві грамоту, котрою козацькому війську поверталися його давні права, а кількість реєстрового війська збільшувалась на 20,000 козаків. Тут же з

рук короля Володислава козацька старшина прийняла військову корогву кармазинового коліру, булаву й інші військові клейноди.

З радісною надією на кращу долю рідного краю повертався од короля Богдан Хмельницький до Чигирину, аж тут козацька справа знову повернулася в другий бік: польські пани й сенатори довідалися про заходи короля що до війни і до побільшення козацького війська і так його приборкали, що він мусів зріктися всього того, про що умовився з козаками; лувкавій же Барабаш прислуговуючись панам, заховав королівський універсал з козацькими привілеями і наказав Хмельницькому нікому про той універсал не говорити. Та тільки Хмельницький на тому не погодився. У нього вже наболіло серце за покривджене козацтво, і в голові вже зміцнялася думка, помститися на польських панах. Під впливом тієї думки він хитрощами одібрав од Барабаша королівський універсал, маючи його у своїх руках, почав ширити про нього чутки поміж козаками, показуючи універсал своїм прихильникам та однодумцям.

Народня дума так оповідає про цю подію і про початок козацького повстання під проводом Богдана Хмельницького:

Як із день-години

*Счинилися великі війни на Україні,
Оттоді ж то не могли обіратись,
За віру християнську одностайно*

*стали;
Тільки обібрався Барабаш та
Хмельницький,
Да Ілляша Білоцерківський.*

*Оттоді вони од своїх рук листа
писали,*

*До короля Володислава послали.
Тоді ж то король Володислав листи
читає,*

Назад одсилає;

*У городі Черкаському Барабаша
гетьманом наставляє:*

"Будь ти, Барабашу, в городі
 Черкаському гетьманом,
 А ти, К.лишо, у городі Білій Церкві
 А ти Хмельницький, у городі
 Чигирині хоч писарем військовим".
 Оттоді ж то небагато Барабаш,
 гетьман молодий, гетьманував,
 Тільки півтора года.
 Тоді ж то Хмельницький добре дбав,
 Кумом до себе гетьмана молодого
 Барабаша зазивав,
 А ще дорогими напитками його вітав
 І стиха словами промовляв:
 "Гей, пане куме, пане Барабашу пане
 гетьмане молодий,
 Чи не могли б ми з тобою удвох
 королівських листів прочитати,
 Козакам козацькі порядки подавати,
 За віру християнську одностайно
 стати?"
 Оттоді ж то Барабаш, гетьман
 молодий,
 Стиха словами, промовляв:
 "Гей, пане куме, пане Хмельницький,
 пане писарю військовий!
 Нащо нам з тобою королівські листи
 удвох читати,
 Нащо нам козакам козацькі порядки
 давати?
 Чи не краще нам з ляхами,
 Мостивими панамі,
 З упокоєм хліб-сіть по вік вічний
 уживати?"
 Оттоді то Хмельницький на кума
 свого Барабаша
 Велике пересердя має,
 Ще крацими напитками вітає,
 Оттоді то Барабаш, гетьман
 молодий,
 Як у кума свого Хмельницького
 дорогого напитку напись,
 Дак у його і спать поваливсь.
 Оттоді Хмельницький добре дбав,
 Із правої руки, із мизинного пальця
 щиро злотий перстень ізняв:
 Із лівої кишені ключи виймав,
 З під пояса шовковий платок
 висмикав,
 На слугу свого вірного добре
 кликав-покликав:
 "Гей, слуго, ти мій, повірений
 Хмельницького,
 Велю я тобі добре дбати,
 На доброго коня сідати,

До города Черкаського до пані
 Барабашевої прибувати".
 Оттоді то слуга, повірений
 Хмельницького добре дбав.
 На доброго коня сідав,
 До города Черкаського скорим часом,
 пильною годиною прибував,
 До пані Барабашевої у двір уїжджав.
 У сіни ввійшов, шличок із себе скидав
 У світлицю ввійшов, низький поклон
 послав,
 Тії значки на скамні покладав,
 А ще стиха словами промовляв:
 "Ей, пані, каже, ти, пані Барабашева,
 гетьманова молодая!
 Уже ж тепер твій пан, гетьман
 молодий,
 На славній Україні з Хмельницьким
 великі бенкетети счиняють, —
 Велили вони тобі сії значки до рук
 приймати,
 А мені листи королівські оддати:
 Чи не могли б вони із кумом своїм
 Хмельницьким
 удвох прочитати
 І козакам козацькі порядки давати?"
 Оттоді ж то пані Барабашева,
 гетьманова,
 Удариться об поли руками,
 Обілляється дрібними сльозами,
 Промовить стиха словами:
 "Ей не з горя-біді моєму пану
 Барабашу
 Схотілося на славній Україні з
 кумом своїм Хмельницьким
 Великі бенкетети счинати!
 На що б їм королівські листи удвох
 читати?
 Не краще їм із ляхами,
 Мостивими панамі,
 З упокоєм хліб-сіть вічний часи
 уживати?
 А тепер нехай не зарікається
 Барабаш, гетьман молодий,
 На славній Україні огнів та тернів
 ізгашати,
 Тіюм своїм панським комарі
 годувати
 Од кума свого Хмельницького".
 Оттоді ж то пані молодая
 Барабашева
 Стиха словами промовляє:
 "Ей слуго повірений Хмельницького,

Не можу я тобі листи королівські до
рук подати,
А вельо я тобі до воріт одхождати,
Королівські листи у шкатулі із
землі виймати."

Оттоді то слуга повірений
Хмельницького,

Як сі слова зачував,
Так скорим часом, пильною годиною
до воріт одхождав,
Шкатулу з землі з королівськими
листами виймав,

Сам на доброго коня сідав,
Скорим часом, пильною годиною до
города Чигирина прибував,
Своєму пану Хмельницькому
королівські листи до рук добре
оддав.

Оттоді то Баржабиш, гетьман
молодий, од сна уставає,
Королівські листи у кума свого
Хмельницького зоглядає:

Тоді й напитку дорогого не попиває,
А тільки з двора тихо зіжджає,
Да на старосту свого Кричовського
кличе, добре покликає:

"Ей, старосто, каже, ти мій
старосто Кричовський!

Коли б ти добре дбав,
Кума мого Хмельницького живцем
узв'язав,

Ляхам, мостивим панам, до рук
подав;

Щоб нас могли ляхи, мостивії пани,
за білорів почитати".

Оттоді то Хмельницький, як сії
слова зачував,

Так на кума свого Барабаша велике
пересердя мав,

Сам на доброго коня сідав,
Слугу свого повіреного з собою
забірав.

Оттоді то припало йому з правої
ружи

Чотирі полковники:

Первий полковник Максим
Ольшанський,

А другий полковник Мартин
Полтавський

Третій полковник Іван Богун,
А четвертий Матвій Борохович.

Оттоді то вони на славну Україну
прибували,

Королівські листи читали,

Козакам козацькі порядки давали.
Тоді то у святий день у
божественний у вівторок
Хмельницький козаків до сходу
сонця пробуждає

І стиха словами промовляє:

"Ей, козаки, діти, друзі-молодці!
Прошу я вас: добре дбайте,

(од сна уставайте,
Руський отченаш читайте,

На лядські табури наїжджайте,
Лядські табури на три часті

розбивайте,
Ляхів, мостивих панів, у пень

рубайте,
Кров їх лядську у полі з жовтим
піском мішайте,

Віри своєї християнської у поругу
вічні часи не подайте!"

Оттоді ж то козаки, друзі-молодці,
добре дбали,

Од сна уставали,
Руський отченаш читали,

На лядські табури наїжджали,
Лядські табури на три часті

розбивали,
Ляхів, мостивих панів, у пень

рубали.

Кров їх лядську у полі з жовтим
піском мішали.

Віри своєї християнської у поругу
вічні часи не подали.

Року 1647 здійснення замірів Хмельницького прискорилося через тяжку кривду, яку він зазнав од польського пана Чаплишського. Той пан взявши з собою два десятки озброєних харцизів, одняв у Хмельницького його батьківщину — село Суботово і при цьому забив на смерть канчукам меншого сина Хмельницького, а молодицю Хмельницького (другу жінку) взяв собі коханкою. Так польські пани звичайно робили з козаками, і коли Хмельницький кинувся скаржитись коронному гетьману, так той ще її до в'язниці його вкинув. На щастя Богдана, приятель Хмельницького полковник Кричовський випустив його з в'язниці, і Хмельницький разом з своїм сином Тимошем втік на Запорозжя.

У місяці грудні року 1647 Хмельницький опинився на руїнах Томаків-

ської Січі, на острові Буцькому, де купчилися непокірливі запорожці, і, прихиливши їх на свій бік, поїхав на Микитин Ріг до коша. Тим часом польська залога в Січі дістала наказ захопити Хмельницького і скарати на смерть. Тільки її січова запорожська старшина вже знала про заходи Богдана і, співчувала йому, перестерегла втікача про смертний йому присуд від польського уряду.

Поляки не встерігли того, коли Хмельницький прибув на Січ, коли ж про те довідались, то він разом з сином та десятком побратимів тікав уже конем у Крим. Польська залога у три сотні жовнірів і п'ять сот реєстрових козаків кинулися доганяти Хмельницького, та тільки чутка про покривдження військового писаря та засуд його до смертної кари в край обурила і запорожців і тих реєстрових козаків, що гналися за ним разом з поляками; так що, коли під час мандрування у Крим два прихильники Хмельницького приєдналися до реєстрових козаків і почали їх умовляти не помагати полякам, реєстрові козаки збунтувалися кинулися на поляків і почали з ними битись. Поляки почали тікати назад, на Січ, та тільки запорожці й там уже повстали і всіх їх повистинали.

Очинивши розправу з польською залогою, запорожці почали викопувати з пісків старі гармати, витягали й становили їх знову на січових окопах, і скоро луна од вибуху гармати з січової башти рознесла по Великому Лугу звістку, що на Запорожжі знову прокинулася воля. Великий Луг ожив: з усіх островів, з протоків, з лиманів та несходимих нетрів поспішалися чоловіки з козаками, лугарями та степовиками; у плавні ж застукотіли сокири — козаки справляли нові чайки і витягали з очеретів старі, поховані у очеретах десять років до того.

За зиму запорожці зібралися до вийнятих у зброї, а по Україні розпустили окремих товаришів, щоб несли по селах та городах чутку про те, що вони порушили волю короля і що на весну запорожці прийдуть визволяти Укра-

їну од панської неволі. Тим часом Хмельницький прибув у Бахчисарай до хана і почав умовляти його, щоб дав поміч козакам на поляків. Хан згодився та, неймучи ще Хмельницькому віри, послав з ним на Запорожжя тільки Перекопського мурзу Туген-Бея з 4,000 татар.

Апріля 18, року 1648 Хмельницький лишивши Туган-Бея на Базавлуку, наблизився до Січі. Звістка про ханську поміч прибула на Січ ще раніше, і тепер запорожці зустріли Хмельницького урочисто з гарматною пальбою, а на другий день кошовий отаман Війська Запорожського скликав велику раду. На тій раді Хмельницький у довгій натхненій промові змалював тяжке становище України, поневоленої поляками, і занепад православної віри, утиснутої унією. Нагадав про всі кривди, яких зазнало козацтво од поляків, про замучених гетьманів: Підкову, Наливайка, Сулиму та Павлюка і запалив серця запорожців жагою помсти. "Або вмерти або перемогти поляків!" — така була постанова ради. Богдана Хмельницького козаки одноставно обрали гетьманом і доручили йому клейноди Війська Запорожського

Приймаючи булаву, Богдан знав, що вороги його вже не сплять; що Потоцький зібрав 30,000 польського війська у Корсуні і дві частини того війська послав на Запорожжя, а саме: 12,000 жовнірів послав під проводом свого сина Степана кіньми степами, а 6,000 реєстрових козаків, з Барабанем та Ілляшем, послав Дніпром на човнах.

Щоб не дати ворожим військам сполучитися і не пустити їх на Січ, гетьман 22 апріля, маючи біля себе 8,000 запорожців та 12 погальських гармат, пішов з Січі назустріч Потоцькому побратимів же своїх Ганжу та Джеджалія послав по-над Дніпром, щоб перестріти реєстрових козаків і умовити їх стати одноставно з запорожцями на поляків.

Зблизившись з польським військом біля річки Жовті Води і діставши од Ганжі звістку, що реєстрові козаки ва-

гаються і хочуть почути слово самого Хмельницького, він вихорем побіг до Кам'яного Затону, де Ганжа перестрів реєстрових, звернувся до козаків з промовою, розкрив їм очі на польські кривди і так вплинув на реєстрових козаків, що вони тієї ж ночі повбивали всю свою польську і сполячену старшину (ляхів та недолянків) — вбили й Барабаша й Ілляша Караїмовича, і приєдналися до замірів Хмельницького.

Коли гетьман повернувся з Дніпра до свого табору на Жовтих Водах, поляки почали вже наступ на запорожців і по-над річкою одбувалися герні та дрібний бій. Хмельницький зараз же повиводив запорожські полки з табору і, оголосивши радісну звістку про те, що на поміч запорожцям зараз прибудуть реєстрові козаки, повів своє військо на польські окопи, що були пороблені попереду табору. Мая 5 почався великий бій. Запорожці мали стару зброю, були обідрані й голі, бо за десять років, що не ходили на Чорне море, Військо Запорожське зовсім зубожіло; поляки ж красувалися своїм пишним вбранням, мали добрі гармати і більше війська. Проте запорожці, не зважаючи ні на що, з завзяттям кинулися на ворожі окопи і, добувши їх, почали заганяти поляків у самий їхній табір.

Серед того бою зі сходу встала велика курява: то татари везли на своїх конях реєстрових козаків. Побачивши ту куряву, поляки гадали, що то їм іде поміч, і раділи, що знищать всіх запорожців; коли ж побачили, що реєстрові замість того, щоб напасти на запорожців, почали з ними брататись, зразу занепади духом і почали радитись, що чинити.

Хмельницький скорпестувався з легкодущности польської шляхти і наміслав зробити з поляками те, що вони зробили на Соломиці року 1596. Він викликав до себе з польського табору посланців, частував їх вечерею, заперяв, що зовсім не бажає проливати задурно крові, а виїшов з Січі тільки, щоб оборонятись, знаючи, що польський уряд засудив його до смертної

кари. На прикінці він сказав, що охоче дозволив би польському війську йти назад на Україну, та тільки боїться, щоб поляки самі на нього не напали, і через те просить, щоб поляки на доказ того що небудуть напасти на козаків, віддали йому свої гармати.

Коли посланці повернулися до польського табору, Потоцький зібрав всю шляхту на нараду, і після суперечок польське панство згодилося на умови Хмельницького. Потоцький, хоч і не хотів того, та мусів скоритися вимогам переляканого панства. Мая 8-го передав він всі свої гармати Хмельницькому і почав одводити своє військо назад, маючи думку вийти на шлях до Сміли та Кореуня. Тут біля шляху польського війська були глибокі байраки, що звалися "Княжими Байраками". До тих байраків гетьман вирядив Перебийноса з тисячею козаків, щоб перекопати шляхи та поробити засіки, сам же з усім військом ішов слідом за поляками, не нападаючи на них і неначе додержуючи умови, а татар вирядив обходом, щоб перетяли полякам шлях на Україну та повернули їх на Княжі Байраки.

Рятуючись від татарських стріл, поляки справді повернули на схід до Княжих Байраків, і як тільки потрапили там на рівчаки та засіки, на них відразу накинулись козаки Перебийноса і татари Туган Бея; Хмельницький же з усім останнім військом ударив на поляків ззаду. Счинилася нечувана різанина, і до ночі всі поляки були побиті або поранені; врятувався тільки один жовнір, переодягнений селянином, — він подав Потоцькому у Кореунь звістку про загибель його сина з усім військом. Кривава була помста запорожців за польські кривди, і велика була радість козацького війська з такої рішучої перемоги над ворогом.

З народніх дум про бій на річці Жовті Води і про першу перемогу Хмельницького над поляками збереглися тільки невеличкі уривки.

Чи не той то хмель,

що коло тичини вється

Гей той то Хмельницький,
що з ляхами б'ється.
Гей поїхав Хмельницький
ік Жовтому Броду.
Гей не один лях лежить
головою в воду.
Не пий, Хмельницький, дуже
тої Жовтої Води:
Іде ляхів сорок тисяч
хорошої вроди.
"А я ляхів не боюся і гадки не маю,
За собою великою потугу я знаю,
І ще орду за собою веду, —
А все вражі ляхи на вашу біду."
Утікали ляхи, погубили шуби...
Гей не один лях лежить,
вищирівши зуби!
Становили ляхи дубові хати
Прийдеться ляшенькам
в Польщу утікати!
Утікали ляхи де-якії полки,
Їли ляхів собаки і сірії вовки.
Гей там поле, а на полі цвіти:
Не по однім ляху заплакали діти.
Гей там річка, через річку глиця:
Не по однім ляху зістались вдовиця.

Звістка про рішучу перемогу запорожців над поляками прудкою ластівкою полетіла по Україні. Всі запорожці, що ще у зиму виїшли з Січі і гуртували біля себе по лісах України ватаги найбільш завзятих людей: козаків "випищиків" та селян, що повтікали від панів, — тепер узялися до діла і почали нападати на польські маєтки і на невеликі роти польських жовнірів. Кобзарі ходили з міста у місто, з села у село, співаючи про перемогу козаків над поляками та про рокуючи визволення од польського ярма. І по всій Україні ватаги повстанців хутко зростали, озброювалися й зміцнювалися, а почасти й посувалися назустріч козацькому війську. Таким чином запорожці не тільки погромили поляків у першому бойовищі, а ще й порядкували, озброювали й навчали військовій справі ватаги повстанців, що тільки їй дали Хмельницькому силу визволити Україну.

Від Княжих Байраків Хмельницький з запорожцями й реєстровими козаками, не гаючись, пішов на Чигирин, а полковника Ганджу з полком за-

порожців послав на Умань, щоб погромити шляхту, котра збіглася до Умані у чималому числі. З Чигирину гетьман пішов на Корсунь, де стояло головне польське військо з коронним гетьманом Потоцьким та польним — Калиновським. Тут Хмельницький, підславши у польський табір козака Галагана, налякав поляків тим, що наче б то слідом за козаками йде сам хан кримський з усією ордою. Та вигадка так заемутила поляків, що Потоцький покинув свої окопи і почав одходити на Богуслав під той час, коли запорожці були вже біля самого Корсуня.

Хмельницький тут, як і у Княжих Байраках, послав Перебийноса перекопати у лісі пляхи і вичекавши, поки поляки, одходячи, ростягли своє військо на кілька верств, 28 мая напав на них з усіх боків і у пень погромив. Переднє польське військо все загинуло у глибокому байраці на перекопах, що поробив Перебийніс. Польські вози й гармати котилися з крутої гори прямо на глибокі рівчачки і валилися туди разом з кіньми серед радісних вигуків і пальби Перебийноса. Ззаду на поляків давив сам Хмельницький, а кілька полків запорожців та реєстрових козаків нападали з обох боків. Через кілька годин бою обидва польські гетьмани були захоплені у бранці, а решта поляків віддалися козакам на милосердя.

В бойовищі під Корсунем козаки захопили всі польські гармати й обоз з великими скарбами і силу значного польського панства. З польського війська, що рахувалося на 18,000, більше 7,000 було побито, біля 9,000 було захоплено у бранці і тільки 1,500 вершників врятувалися.

За великі послуги Війська Запорозького під Жовтими Водами та під Корсунем Хмельницький після Корсунської перемоги послав на Січ коштовні подарунки: за всяку корогву — чотири корогви, за бунчук — два бунчуки, за булаву — дві булави, за пару котлів — три пари котлів і за всяку поганеньку гармату — дві добрих гармати. До всього того він ще до-

дав 1,000 таляртів січовому товариству на пиво та 300 таляртів на січову церкву. Все це він добув у польському обозі, тай не тільки те, бо ще кілька сот возів з золотом, грішми та всяким польським добром він послав у Чигирин та Суботово.

Про Корсунський бій також постала народня дума. (Через брак місця подамо тут лише першу її частину створену в насмішливому тоні.

Редакція "У.К.")

Ой обізветься пан Хмельницький,
"Гей, друзі, молодці,
Браття-козаки, запорожці!
Добре дбайте, барзо гадайте,
З ляхами пиво варити починайте:
Лядський солод, козацька вода;
Лядські дрова, козацькі труда."

Ой з того пива

Зробили козаки з ляхами превелике
диво.

Під городом Корсунем вони станом
стали,

Під Стеблевам вони солод замочили;
Ще й пиво не зварили,

А вже козаки Хмельницького з ляхами
барзо посварили:

За тую бражку

Счинили козаки з ляхами велику
дражку;

За той солод

Зробили ляхи з козаками превеликий
колот;

А за той не знають-який квас

Не одного ляха козак за чуба стряс.

Ляхи чогось догадались,

Від козаків чогось утікали,

А козаки на ляхів нарижали:

"Ой ви, ляхове,

Пеські синове!

Чом ви не дожидаєте,

Нашого пива не попиваєте?"

Тоді козаки ляхів доганяли,

Пана Потоцького піймали,

Як барана, з'язали

Та перед Хмельницького гетьмана

примчали:

"Гей, пане Потоцький!

Чом у тебе й досі розум жіноцький?

Не вмів ти єси в Кам'янським

Подільці пробувати,

Печеного поросяти, куриці з перцем

та з шапраном уживати,

А тепер не зумієш ти з нами,

козаками, воювати

І житньої соломахи з тузлуком

уплітати.

Хіба волю тебе до рук Кримському

хану дати,

Щоб навчили тебе кримські нагаї

сирої кобилини жовати!"

МАКСИМ КРИВОНІС (ПЕРЕБИЙНІС)

Максим Кривоніс був одним із відомих полковників гетьмана Богдана Хмельницького, що брав визначну участь в погромі поляків під Корсунем. Він же взяв Пемпрів і Полоине, де впрізав всіх ворогів. Під Баром розбив і вишищив до одного військо Андрія Потоцького сина польського гетьмана, а самого Потоцького захопив у полон і відправив до Хмельницького. Добував Кам'янець Подільський, та не взяв його, але під Махнівкою знищив військо українського перевертня Яреми Вишневецького і ледве не спіймав його на сніса, але той якось вивернувся і втік. Кривоніс здобув ще Збарж. В листопаді 1648 року під час облоги Замостя він одержав смертель-

ну рану і помер.

Після смерті цього видатного полководця, що зумів за короткий час зорганізувати боездатну армію, діяв його син Кривоносенко (1649-1654), який був козацьким полковником.

Максим Кривоніс, якого серед козацьких мас звали ще Перебийніс, був із наймілліших у народі героїв повстання проти поляків. Про нього навіть складено народню пісню-думу, яку можа було почути по всій Україні не тільки від кобзарів, але й по селах, по нікільних бурсах, а пізніше її співали вже й по військових школах.

Ой не дивуйтеся, добрий люде,
Що на Вкраїні повстало:

Ой за Дашевим під Сорокою
 Множество ляхів пропало!
 Перебийніс водить не много —
 Сімсот козаків за собою;
 Рубає мечем голови з плечей,
 А решту топить водою:
 "Ой пийте, ляхи, води калюжі,
 Води калюжі болотняної,
 А що пивали по тій Вкраїні
 Меди та вина ситії.
 Зависли ляхи, зависли,
 Як чорна хмара на Вислі,
 Лядську славу загнав під лаву,
 Сам бравий козак гуляє.
 Нуте, козаки, нуте у скоки,
 Заберемося під боки,
 Заженім ляха, вражого сина,
 Аж за Дунай глибокий.
 Дивують ляхи, вражії сини,
 Що ті козаки вживають:
 Вживають вони шуку рибачу,
 Щей їй соломаху з водою.
 Ой чи бач, ляхе, як козак пляше
 На сивім коні горюю:
 Мушкетом бере, аж серце вяне,
 А лях від страху вмірає.
 Ой чи бач, ляхе, що по Случ наше,
 По костячню могилу:
 Як не схотіли, забунтовали,
 Таї утерjali Країну.
 Ой чи бач, ляхе, як пан
 Хмельницький

На жовтім піску підбився:
 Від нас, козаки, від нас, юнаки,
 Ні один ляхок не скрився:
 Нуте ж, козаки, нуте ж, у скоки.
 Заберімося у боки:
 Загнали ляхів за річку Вислу,
 Що не вернуться і в три роки.

За літо, поки поляки зібрали нове
 військо, Україна, од Дністра й до
 Путивля й Лубень, стала вільною од
 поляків. Повстання, мов величезна по-
 жежа, перекопилася навіть у Гали-
 чину і на Білу Русь. Вся міська й
 сільська молодь взялася за ножі, со-
 кири й коси і, узброївшись зброєю,
 яку повідбирала від поляків, пішла
 козакувати, гуртуючись то у загони,
 то у полки, що складав гетьман. Назва
 "реєстровий козак" почала зникати —
 козаком звав себе всякий, навіть той,
 хто замість зброї держав у руці ки-
 йок. Всі за кілька місяців з понево-
 лених кріпаків стали вільними людь-
 ми...

(За: Е. Онацький — "Українська
 Мала Енциклопедія"
 та А. Каценко — "Оповідання
 про славне військо запорожське
 низове".)

Яр Славутич

КОНОТОПСЬКА СЛАВА

То не димлять пожеж дими,
 Не ринуть буруни потопу,
 Беруть бояр навперейми
 Козацькі вої з Конотопу.

І косять зайд, немов траву
 Нарід еднаючи під стяги
 Веде Виговський на Москву,
 Полки козацької звитяги!

Нестримні, з крилами орлів,
 Помстити лютюю натугу —
 Летять на орди Москалів
 Герої Січі — діти Лугу...

То не гримить від громовиць,
 Не чорні хмари б'ють грозою,
 Співають кулі з гаківниць
 І кроплять помстою святою.

Лускають ядра, гармаші,
 Шаблям торуючи дорогу...
 Радій народе від душі
 Святкуй, Виговський, перемогу!

КОЗАК

Малюнок мистця ВІКТОРА ЦИМБАЛА для історичного оповідання Адріана Кашенка "На Руїнах Січі", виданого сім разів у Львові.

В році ж 1976 цей малюнок в чорному і червоному кольорах поміщено на початку люксової монографії "Віктор Цимбал маляр і графік" що її видала Українська Вільна Академія Наук в ЗСА, Нью-Йорк — 1972.

Віктор Цимбал своїми мистецькими ілюстраціями безмежно високо прислужився для піднесення національної свідомості та захоплення козацькою тематикою серед молоді. Він зілюстрував багато книжечок "Світа Дитини" видавництва Тарашка у

Львові. А в Аргентині зробив ілюстрації і на свій кошт видав "Сонечко". Третє видання "Сонечка" видало О.П.Д.П. в Торонті. Перше ж своє, видання Віктор Цимбал весь наклад роздав дітям.

В Аргентині він рахувався також "першим графіком" і його праці цінувались у цілій Південній Америці, але він працював і для Північної Америки.

Він завжди був завалений роботою. Але також завжди знаходив час, іноді не спавши і по дві доби, щоб зробити щось для української громади і це все — абсолютно безкоштовно.

Леонід Полтава

УКРАЇНСЬКА СІЧ В УГОРЩИНІ

Рівно 200 років тому в Європі, за рікою Дунаєм, сталась незвичайна подія: повз сади й виноградники, повз селян, які зігнувшись у три погібелі працювали в полі — промчали кілька десятків вершників невідомої армії! Вершники на добрих конях були зодягнені в червоні, сині, жовті, зелені жупани; на головах — високі козацькі шапки з кольоровими пшениками; взуті в різної барви чоботи; при боці мали шаблі, блискучі пістолі, баклажки з водою (баклажка — кругла посудина невеликого розміру, з корком-затичкою, переважно викувана з металю, в якій козаки возили з собою воду в походах).

За тими кількома десятками кіннотників незабаром посунуло ціле військо. Попереду їхав стрункий, високий полковник із пірначем в руці та з джурами-побратимами по боках, які його охороняли; за ними поспішав на гарному коні військовий писар, а далі старшини й запорожці-вершники, над якими тут і там хиталися довгі металеві списи-піки та майоріли темно-малинові прапорці.

Ви напевно здогадуєтесь, що тут мовиться про якусь велику частину армії запорізьких козаків — про українську армію. Але чому ця частина номандрувала з України за Дунай?

Був 1776-ий рік.

Рік перед тим московська цариця Катерина II наказала своїй армії підступно підкрастись до нашої Запорізької Січі і її зруйнувати. Цариця боялась, що вільнолюбні українці не віддадуть їй своєї України без боротьби. А ще раніше, в 1709 році цар московський Петро перший захопив велику частину України, після бою під містом Полтавою, коли війська шведського короля Карла XII і українського гетьмана-державника Івана Мазепи зазнали дошкульної поразки... Хоча від того часу минуло чимало років, непокійна Україна і далі не хотіла визнавати московських «указів», а Запорізька Січ виступала, як оборонець

прав України на власну державну незалежність. Тому цариця Катерина послала велику армію на чолі з генералом Текелієм, наказавши загарбати Україну.

ПІДСТУПНИ НАПАД Ген. ТЕКЕЛІЯ

Ген. Текелій вислідив, коли більшість запорожців були поза Січчю, в поході проти татар і турків, і несподівано напав на Запорізьку Січ.

Подекуди козаки чинили опір москалям, десь ударила гармата, але московських вояків було багато, а гармат у них — ще більше. Москалі не побоїлись Бога й почали націлювати свої гармати навіть на запорізьку церкву, де переховувалась свята ікона Покрови, заступниці козацтва і всієї України! Найбільш завзятих старшин і козаків вороги врешті-решт заарештували, а декого й на місці зарубали. До великого бою не дійшло, бо козацькі сили на Січі були ослабі, а головні сили — занадто далеко.

Московські загарбники печали обдирати золоті шати з ікон. Козаки швидко побачили, що мають справу із злочинцями, і тому повиносили геть у степ ікони, молитовники, золоті хрести, срібні чаші, а також чимало зброї та пороху. Все те добро вони вночі заривали у землю, звичайно біля великих степових могил, потайки від москалів.

Скоро московська чужа влада почала обмежувати козацькі права, забирати у людей землю, а селян віддавати московським поміщикам за кріпаків. Рештки запорожців почали втікати від напасника на південь України хто на конях, а багато втікали потихеньку вночі на човнах-чайках, у гирло Дніпра та Буга. В дорозі до козаків приєднувались українські селяни, дехто з родинами — із жінками, дітьми, старими батьками. Люди не хотіли потрапити в московську неволю.

УКРАЇНЦІ ПА ЧУЖИНІ

Багато тисяч втікачів добились до другого берега Дунаю, в Румунію, де тоді господарювали турки. Хоча за

поріжцям не раз доводилося битися проти турків, все таки вони були більш шляхетним ворогом, ніж підступний московський. Втікачі вирішили поселитися біля Добруджі. Турецький султан дав їм досить багато землі, зобов'язався не втручатися в їхні справи, шалувати їхню християнську віру.

Ви напевно бачили оперу Семена Гулака-Артемовського (до речі, він був приятелем Тараса Шевченка) «Запорожець за Дунаєм»? — там частково зображене життя українських втікачів під турками, на румунській території.

Не минуло багато часу, як дехто з утікачів повернувся назад, на український беріг Дніпра: одні занадто любили Україну, щоб її покинути, інші мали вдома стареньких батьків, яких треба було доглядати... Більшість, однак, залишилася на чужині, 200 років тому.

10,000 СІЧОВІКІВ

У столичному Відні імператор Австро-Угорщини Йосиф II прийняв на авдієнції, що відбулась таємно, кількох українських козацьких старшин. Вони заявили, що не хочуть повертатись додому, бо там не має волі: Москва захопила Україну і підступно зруйнувала Запорізьку Січ. Старшини прохали імператора дозволу поселитися в Угорщині між ріками Дунаєм і Тисою.

— Скільки вас? — запитав імператор.

— Понад десять тисяч запорожців та багато селянських родин, — відповіли посланці. — Ніхто не бажає повернутись у неволю під Москву!

Імператор Йосиф II розумів, що зміцнення Московської імперії не віщує нічого доброго ні для України, ні для всієї Європи. Тоді склали угоду: українці дістали право масово поселитися поблизу міста Ченбер, мати свою власну управу (вибирати кошового, курінних отаманів, писарів, скарбових та ін.), побудувати для своїх потреб християнську церкву, а в заміну вони мали б при потребі обороняти

Угорщину від нападу Москви чи іншого ворога.

Лизьким поклоном попрощались догубусі запоріжці з імператором Австро-Угорщини, задоволені вислідом переговорів.

Незабаром 10,000 запорізького війська та кілька сотень селян із родинами, які везли свої домашні скарби на великих возах-мажах, запряжених сивими, круторогими волами, — покинули непривітну місцевість біля Добруджі в Румунії. Не було приємно жити під зверхністю турецького султана, хоча він і ставився до запорожців краще, ніж цар російський.

Довжелезні валки підкотились майже під місто Ченбер на Угорщині. Січовики на конях вишикувались по сотнях (так сотнями вони згодом будували хати й курені), на чолі яких виступав на прекрасному татарському скакуні сам кошовий отаман. Старенький священник-запорожець відслужив вдячну молитву Богові біля найвидку влантованого похідного вівтаря, на якому поставили вивезену із Січі ікону святої Покрови. Представник імператора офіційно привітав українців та побажав їм щасливого поселення.

Великі групи селян швидко взялися будувати хати. Хоча той район між річками Дунаєм і Тисою був низинний, вогкий, все таки земля там родюча, і селяни тим раділи.

Запорожці ставили свої курені окремо. Загородили вхід на свою нову, Угорську Січ, і туди було заборонено приходити жінкам та дівчатам. Такий звичай панував і на Запорізькій Січі. Козаки мали воювати, а хто хотів одружитися, той виходив із Січі на «зп мовики», закладав родину і жив із праці в полі; на війну йшов лише тоді, коли кликали із Запоріжжя.

Швидко біля воріт до нової Січі з'явилися озброєні вартові козак, а над табором виросла трибанна козацька церква, із золотими хрестами, як то було в Україні, на Запоріжжі. Так же швидко українські втікачі-селяни взялися за плуга, орали й сіяли, і вже перший врожай показав їм, що угорська земля тут не гірша україн-

ської — жити можна і, головне — жити на свободі! А колиб хтось кривдив, то поблизу є своє військо, козаки при повній зборі.

Офіційно в австро-угорських документах записано рік заснування козацької Січі біля міста Ченбер: Року Божого 1785-го.

УКРАЇНСЬКА СІЧ ЗАЦІКАВИЛА ЗАХІДНЮ ЄВРОПУ

Вістка про те, що втікачі з-під московського панування в Україні заснували свою Січ та кілька українських сіл в Угорщині облетіла всю Західню Європу. З різних країн почали приїздити люди, щоб побачити на власні очі, чи це правда, розпитати в українців про московські жорстокі закони, а були й такі відвідувачі, що дарували українським політичним емігрантам чи малі гроші.

А подивитись дійсно було на що!

Ось їде здоровенний сивоусий козарюга на великому чорному коні!... Надворі дуже пече сонце, і козак скинув свою високу шапку-бирку, тільки велика сива чуприна має на вітрі. Зодягнений козак у червоний жупан з підтягними полами, із щирого шовку, збоку — важка вигнута шаблюка, як змія, а за широким поясом блискуча, наче срібна, пістоля. Сині шаравари і чорні чоботи завершували одяг козака, який бував у багатьох боях проти татар, поляків, турків та й проти москаля і бився, але замало було нашої с и л и... А м а й ж е поруч із старим козаком скаче на молодому конику підліток-козачок також у козацькій ноні, тільки шабелька у нього маленька, а пістолі ще не дозволив мати курішній отаман — треба підростати: «Іж сишку побільше каші, то й підростеш швиденько»... радив січовик.

Запорожці радо вітали чужинних г о с т е й, але перевіряли, чи, бува, не прибудить якийсь підступний московський агент-розвідник. Такого вони ліквідували швидко бо судді були вибрані народом і їхнє рішення було остаточним.

Французи, німці, австрійці, навіть мандрівники з далеких країн — із Єс-

панії, із Англії, приїздили до української Січі в Угорщині.

Козаки кували шаблі, виробляли пістолі і децю продавали зі зброї. Вони частували гостей кашею-саламахою, варениками, галушками, а хто хотів спробувати «оковитої», то такому наливали добру із турячого рогу. «Оковита» була міцна — дух забивало, і козаки давали на закуску великий шматок смачного оселедця на запашній скибці хліба — і все лихо минало... Чужинці-малюрі малювали запорожські типи; письменники і журналісти писали про них у пресі, публікували книжки. Їм подобалось, що запорожці й на чужині дотримувались своєї мови, біри, звичаїв. Вони обирали на великій раді кошового отамана, писаря, суддів — а вже коли вибрали, то панували і слухали свою власну владу.

Коли жителям нової Січі треба було нового одягу або запасу харчів, то звертались таки знову до своїх — до українських селян, що поселились поблизу й займались господарством. Самі ж запорожці ловили й сушили рибу, займалися бджолами й торгували медом.

Французькі, німецькі, голядські, англійські та інші часописи цікаво розповідали про свободолюбних українців, які відмовилися визнавати чужу московську владу і живуть в іншій землі — в Угорщині — за власним уподобанням і традиціями.

А ДЕ ШКОЛИ ?...

Про все подбали запорожці в своїй Січі, і сусідні селяни-українці, але якось ніхто вчасно не подумав про власну школу. Звичайно, на Січі дітей не було, бо ж там забороняли жити родинам — тільки самі козаки. Але в сусідніх селах жили кілька сотень українських дітей. Правда, вони вчилися рідної, української мови від своїх батьків та дідів, а козаки-січовики навчали дітей та молодь українських звичаїв... Та все таки цього виявилось замало. Як на лихо, вчителів тоді не було, грамоту знали мало людей, переважно кілька писарів.

Діти й молодь поволі знайомилася з чужим оточенням — з угорськими

дітьми й молоддю, вчилася їхньою мови, пісень, танців (а вони дуже гарні, жваві, як і українські!)

Минали роки... Старі козаки відходили до Бога, на вічний спочинок. Все більше й більше могол виростало за табором, за Січчю... І поблизу українських сіл виростали також моголки: старілись люди, відходили в інший світ.

Тим часом, позбавлена рідної школи молодь поволі відвикала від української мови і звичаїв. Дедалі, то більше українських юнаків одружувалися з гарними, працьовитими угорськими дівчатами, а їхні діти говорили тільки по-угорському (мадярському, по-українському знали хіба кілька слів...)

Час ішов уперед, і в Угорській Січі через кілька десятків років вже майже нікого не було. Дехто загинув у бою, більшість померли, бо прийшли старі роки. В українських селах між Дунаєм і Тисою вже рідко де дзвеніла українська мова чи пісня. Дехто із наших старих людей ще старався вчити молодь, та не було української школи — і поволі все зникало. Навіть церква обернулася в угорську, навіть книжки українські десь зітліли від давности на горищах хат...

Так Україна втратила в Угорщині понад 15,000 свого народу, а може й більше.

Австро-угорський імператор того не хотів.

Навіть самі угорці такого не бажали.

Европейці, які колись приїздили подивитись на українську Січ біля Тиси — не хотіли зникнення привітних, ве-

селих, мальовничих українців, з їх незвичайно гарною народною ношею, співучою мовою, дзвінкими піснями, веселими танцями та музиками.

Хотів якнайшвидшого зникнення українців за кордоном один-єдиний цар московський, бо не любив тих, які люблять волю.

ПРИКРІЙ ЕПІЛОГ

«Епілог» — грецьке слово, означає воно «закінчення».

Були маси українців в Угорщині — і зникли, на радість Москві.

Щоправда, не всі.

Через 100 років після заснування української Січі в Угорщині прийшов до «Просвіти» у Львові лист із Керешпуру (між ріками Дунаєм і Тисою). Автор листа, шкільний учитель Юрій Весловський, прохав «Просвіту» прислати книжки-підручники, «щоб навчити моїх дітей рідної нашої мови». Листа написано по-українському! На листі дата: 1878 рік Про це згадував колись історик-дослідник Юрій Колісниченко.

Та тільки одиниці збереглися від винародовлення...

А інші? Вони не принесли користі поневоленій Україні, а для Угорщини чи іншої країни поселення це не був великий «прибуток», бо і своїх людей є досить у кожній країні.

Що сказати на закінчення розповіді? — НЕ ПОВТОРІМ ПОМИЛКИ, ЯКУ ЗРОБИЛИ НАШІ ПРЕДКИ В УГОРЩИНІ МАЙЖЕ 200 РОКІВ ТОМУ.

Нью Йорк, 1976 р.
 ("Крилаті" ч. 10, — 1976 р.)

† Михайло Ломацький

ГУЦУЛИ НАД ПРУТОМ КОЗАЦЬКОГО РОДУ

Відомий автор гуцульської бувальщини М. Ломацький незадовго перед своєю смертю прислав ці "згадки про минуле" редакторові нашого журналу А. Куциньському з присвятою йому цих спогідів як своєму однодумцеві про красу й чари Гуцульщини.

З глибокою пошаною до світлої пам'яті автора вдячно містимо цю статтю в нашому журналі.

Редакція "У. К."

"Запрягайте коні в шори, коні вороні, та поїдем здоганяти літа молоді." ...

Та чи зможемо й швидконогими, кіньми вороними, наздогнати ті літа молодії, про які казав співець Гуцульщини, О. Ю. Федькович "що промашерували колись за тамбором цісарсков дорогов"? Мабуть і кіньми не здогнати їх ... Хіба просити вірлів чорногірських, щоб узяли на свої крила й занесли на ту дорогу, що нею "машерувала" молодість або линути думками — згадками душі і серця ген туди, де блукає ще залишена молодість — блукає і тужить за тим, що минуло й не вернеться?

Полинати думками хоч би тільки на наше Підгір'я, чи Покуття, де колись там "на Покутті і Підгір'ю наша слава ходила в пір'ю", а кожний легінь був як перла, та співав "Ще не вмерла".

Полинати над бистру річку карпатську, над Прут — "де в лузі стояла хатчина, а в ній як цвіт хороша дівчина".

Зайти в село Завалля над Прутом, славне, бо в ньому заложив був Кирило Трильовський перше товариство "Січ".

А чому та "Січ" постала перше в Заваллю, знав це не лише "Січовий Батько", Трильовський, знали це й другі. Передовсім знали мешканці Завалля — знали й гордилися цим.

Оце тут над Прутом, осіли були виходці зі степів України козаки —

запорожці, а для охорони своєї оселі перед ворогом, оточили її високими валами землі, з чого й пішла назва села, Завалля — село за валами.

Ріка Прут пригадувала поселенцям бистрі й голосні хвилі Дніпра.

Від сусідів, у великому селі Залуччу й багатому Карлові та сусідів за Прутом, на Буковині, відрізнялись жителі Завалля ростом, вдачею і гордою поставою, жіноцтво пошею і красою, та всі звичаями і побутом, а до цього ще й освітою. Не було в Заваллю багато неписьмених, як у сусідніх селах.

Зразу таки пізнати було, що "завалляни", це нащадки вільних, степових орлів, які не знали кріпацтва — панщини.

Одне тільки дивне було: забули й не знали сказати, коли їх предки зайшли над Прут і осіли над ним. Про це не записано ніде, а людська пам'ять коротка й нетрівка.

Друга "валка" козаків — запорожців, залишивши придніпров'я, чи причорноморські степи, подалися горі Дністром і осіла на його правому березі, де село, колись дуже багате, Городниця.

Мужчини там рослі, сильні, жінки красуні, а всі горді, честолюбні і вільнодумні. Не мало з них кінчали вищі школи, але чомусь ніхто не написав хоч би короткої монографії свого села. Та всеж таки не забували і в Городниці свого козацького роду й запорізьського походження — в скринях переховувано давню, стару пошу, співано козацьких пісень. У попель часу переховувані були жаринки згадок про предків-козаків, хоч і тут не знали подати часу осідку прадідів над Дністром у Городниці.

Та найцікавіші й найцінніші вістки залишені були в згадках, переказах і легендах про козаків — запорожців, що зайшли, а властиво продерлись понад Прут і Черемош у глибину Карпатських гір аж у Жаб'є, не самі

а з родинами. "Залетіли" в Карпати степові орли й дуже скоро подружились з чорногірськими орлами.

Вони, оті степові орли, занесли гуцулам широкі, червоні шаравари, а для гуцулок барвисту нону, квітасті, шовкові хустки на голови, на ший червоні коралі, запаски й крайки — "попругки".

Первісні верховинці — горяни, пізніше гуцулами названі, вели примітивне життя, їх ноша була бідна, як казали "проста", без прикрас, усе було зо шкір, передовсім козих, навіть і шпани — "гачі". Такий був і одяг жіноцтва — простий, скромний поєдинчий.

Степові орли, козаки, завели щирю дружбу із чорногірськими орлами верховищами.

З повістувань старих, столітніх дідів — гуцулів можна було догадуватись, коли мали б зайти в Жаб'є запорожці. Згадували старики гетьмана Мазепу й Полтаву. А вониж не знали нашої історії, переповідали лише те, що їм передано було, те, що чули від попередників.

А піде так, як на нашій Гуцульщині не була минувщина вічно живою, невмирущою — переповіданою з роду в рід, з покоління в покоління.

На основі повістувань гуцулів можна було визначити час приходу в Жаб'є запорожців, у Карпати певно на початку вісімнадцятого століття після нещасного бою під Полтавою — не пішли, як другі за Дунай.

Не прийшли в Жаб'є голіруч, принесли зброю — рушниці, самопали, очайдушність, відвагу й погорду смерті. "Двічі не вмірати". "Раз мати родила".

Скріпили сили гуцулів у боротьбі з грізною природою, підсилили ненависть до ляхів, що силою лізли в Карпати, до волохів, що намагались загарбати карпатські полонини, та до жорстоких мадярів по ту сторону Чорногорі.

Згадуючи опришківські часи, повістували гуцули про Довбушового опришкка "козака з України" Михайла.

До згадок верховинців про князів-

ські часи долучили виходці з України згадки про Запорожжа, до буйности життя карпатців додали буйність степів, життєрадісність, веселість і безжурність, а всі разом були захисниками й оборонцями предківських віри, обрядів, звичаїв і прагдідних чеснот та їх гордих характерів у обороні всього, що своє, що рідне.

До віри гуцулів у знахарів — планетників долучили запорожці віру в "характерників" і їх таємну силу.

В одних і других були зобов'язуючі норми поведінки навіть у щоденному житті. Як "козак пана не знав звіку — він родився на степах" вільним птахом, — так і гуцул не хотів мати над собою пана. Бажав сам бути паном і панувати над своїми горами, як і запорожці були панами над степами та "вміли панувати й слави добувати" ... Слави й волі...

Зайшли в Карпати запорожці не терпіли вбогости, не були звиклі до неї. Надлюдськими силами та трудолюбністю здобували багатства гір. За їх прикладом ішли й "тубільці" — гуцули та ставали згодом "годними гасдами" — дуками, багатіями. А всі вони цінили багатство не за нього самого, а єдино тому, що воно давало почуття повної волі, свободи й незалежності.

Так, одні і другі створили окрему касту "лучших людей", своєрідних "аристократів". Як запорожці не любили в себе "голоту, що збиралась до корчми гуляти", так і "лучші люди", гасди-дуки, гуцули, не сідали за один стіл із "голотою", усякими зайдами, марнотравцями, чи, як звали їх — "барабами".

"Лучні люди" в Карпатах, зайшли запорожці та їх нападки, як і родовиті верховинці, мали окреме розуміння віри в Бога, та відмінні обрядові й побутові звичаї і обичаї, а найважливіше бойового духа, що перетривав у Карпатах віки.

Дух Мазепи:

"А за волю хоч умріте, та вольності бороніте".

Тотожне було в них і розуміння християнсько-люських чеснот і цінення

не самих матеріальних, а передовсім моральних вартостей.

Жили старі запорожці у своїх степах "зимовиками", а перейшовши в гори, будували в догідних місцях "зимарки", в яких, як і гуцули зимували.

Крім "товариша": рупниці-самопала, що його мав кожний козак, а гуцул — "пушку-кріс", мали одні і другі ще одного "товариша", коня вороного.

Козацький кінь вороний "біг степами, ярами, долинами до тата і до мами, щоб дати їм знати, що їх син — козак узяв собі за жіночку в чистім

полі могилочку", і гуцульські коники зносили з високих полонин у гражду свого вмершого, чи ведмедем убитого "Гачдика".

Мав козак, мав і гуцул ще одного товариша — друга. Була це люлька, що обом їм завжди "знадобилась". Козакові в степу, чи у Великому Лузі, гуцулові на полонині, чи в гражді при ватрі.

Козак вичрепував огню і закурював свою люльку, гуцул посив її за чересом, а то їй казав покласти її в деревце — домовину й з нею поховати себе...

Евген В. Курилюк
Осаул У.В.К.

Я М Г О Р І В

Нарис присвячую мійому Батькові, св. п. Дмитрові, бувшому управителеві школи в Городищі, якій передав мені, тоді ще малому козакові оповідання про сотника Совика та татарського ватажка (батько чомусь казав "полководця") Ямгора, яке передаю отут та, щоб слава Городицьких Козаків та Котельківців не пропала.

* * *

Городища над Дністром, це старинна Українська Оселя, яка вже в давнюдавшину була одним із купецьких осередків, куди проходив торговельний шлях із сходу та полудня, по Дністрі. А також сухопутньою дорогою в напрямі на Городенку, королівський город Галич та княжий Львів, а в другу сторону — в напрямі на південь, на закарпатський Синот, що в нашій "Срібній Землі", та на Семгород.

Сама Городища була неначе в глибокій балці, бо східній берег Дністра, що на цьому місці розливався вже доволі широко, був стрімкий та порослий халцями. Тут була знана в цілій околиці "Гнила Печера", де татари видусили димом людей, які туди схопилися не хочучи піддатись.

Західній берег був теж доволі високий, там був верх "Соколова" а не-

Инж. Евген Курилюк

як кол. "Сеньор Філд Супервайзор"
УНРРА, Зах. Німеччина Р. Б. 1946

далеко було "Городище", себто укріплений городок, де в старовину, як насувалася якась орда, збирались "Ратні люде" із цілої околиці, та завдяки сильним укріпленням, могли відбити навіть значні, ворожі сили.

Городиницькі були більшістю досвідчені у воєнному ділі козакки, бували навіть на Запоріжжі, а хто з них не зложив своєї буйної голови в походах проти бусурмена, заходив не раз аж в ці гарні сторони та старався тут поселитись.

Через Городищу перепливав більший потік "Ямгорів", який тут вливався в Дністер, а на назві цього потоку спирається моє оповідання.

З Городищі походив також рід "Котельків", що виводився від куріного запорізької Січі, якогось Котелка, який пізніше, вже за Потоцьких, переселився до Городенки, та заложив там ціле передмістя, що називалось "Котельківкою", тепер це "Котківка".

Сама Городенка була доволі укріплена, але люди із Котельківки, котрих "нагла пригода" захопила на широких полях, ховались в печерах "На терентієві", поки козакки давали прочухана напасникам. На цих широких полях виводились великі кури "Дрохви" ще яких сто літ тому назад. Як постають бувало в ряд, то з далека виглядають наче жінці при роботі.

Городища, в час нашого оповідання, мала для охорони магазинів та села, доволі сильний пластуницький козацький відділ, котрого отаманом був колишній сотник Самарської Паланки, якийсь Совик. Видно, що рід Совиків теж перейшов в повітні часи до Городенки, бо там цей до нині осталося урочище "Совиків Став".

Безпека в Городищі вже в ті часи поставлена доволі високо, а тому волоські, вірменські та турецькі купці радо тримали тут свої магазини з товарами для дальшого розподілення, з чого мала великі вигоди Городища, мимо цього, що земля була дуже родюча, а широкі долини городиницького потоку, оточені стрімкими берегами, були знаменитим місцем для вивасу табунів коней та рогатої худоби.

Хитрий, добрузький татарин Ямгор це все добре обнюхав, як вертався із своїм відділом татар, по закінченню походу на Польщу Гетьмана України Богдана Хмельницького, якого армії дійшли аж поза Львів та Замостя, де татари були в допоміжних відділах.

До Дунайської Добруджі звідки походив чамбул¹⁾ Ямгора, найкоротша дорога була вузькою долиною Прута, а вже потім попри Галац через Дунай, домів.

В поході на Польщу з українською армією татари на польських панах здорово облювились та озброїлись. В хитрій голові монгольського здобичника Ямгора, який добре обнюхав ситуацію на Дністрі, зродилась думка, на весні, як зазеленіє трава, дістатись без шуму долиною Прута аж до багатой Городищі, знищити її цілковито нагим нападом, зрабувавши перед тим все вартісне.

Турецькою, в той час землею їхалося татарам до м і в легко та дісталися вони без пригоди аж до своїх улусів²⁾. Швидко верталося їм із побідної козацької війни, а коні ледве тягли те все добро здобуте з арміями Хмельницького на ляхах.

Зиму перебули вони легко, бо було доволі "хліба та до хліба", (чи що оці косоокі монголи їли) а на весну зібрав Ямгор вибраних понад три сотні вершників, та це кажучи нікому й слова, подався в похід.

Мій, сл. п. Батько, вжив для Ямгора назви "татарський полководець", хоч Відділ татар був замалий на полк, але були це найліпші степовики, досвідчені в боях навіть із регулярною кіннотою, всі на добрих бахматах³⁾, Кожний мав, окрім лука та стріли, також годинцу шаблю та кинджал⁴⁾, а хто знатніший то мав навіть мушкет чи самонал⁵⁾ а також, пістолі при сидді. Великі зі собою запасові коні для іншого "рештунку" та шатер а також для харчів. Татари бачите, не то, що українські козакки: наш брат вважав коня за вірного друга та товариша, а вже за ніщо в світі не діткнувся б кінського м'яса. Але для монгола це був присмак, до якого він був звичний ще

з того часу, коли його предки ще гасили по азійських пустелях.

Відділ Ямгора скоро посувався легким чамбулом⁶⁾ а приказ був, щоб по польському боці не брати ясир, але кожному, хто побачив татар, зробити "чикин башка"⁷⁾, аби не було свідка, що в околиці появились татари.

Козацькі пластуни сотника Совика теж не дармували. Мали вони свої зв'язки далеко по всій околиці, і їх зорким очам так не втекло, що границу перейшов якийсь татарський чамбул. Цей чамбул перекрадався тихо, не роблячи жадних нападів та знищень, ото наші хлопці скоро зміркували, що в татар був задум напасти або на яесь багате містечко, де не було військової залози, або на якусь іншу місцевість, де можна було добре обловитись. Кралися татари обережно ярами та лісами, але козацькі пластуни теж недаром здобули свою славу.

Вже зараз, як перейшли татари границу, почали пластуни домірковуватися, що власне діється, а десь день-два пізніше стало ясно, що ціллю татарського чамбула може бути якраз Городниця.

Таке звідомлення дістав городницький сотник Совик.

На тайній козацькій нараді було рішено "накрити" татар при першій нагоді. Городенська залоза кварцяного війська була саме в той час на якійсь виправі, отож сотник Совик рішив попросити помочі у Котельківців, та перевести плян зустрічі із татарами так, щоб ніхто не додумавсь, що власне готується.

Городницький потік мав дві доволі широкі долини, злучені вузькою шийкою, а обі долини були окружені стрімким узбіччям, де було мало крутих стежок. Обі долини були внизу порослі корчами дерну та самітними, високими дубами. Було це знамените місце для випасу табунів коней та рогатої худоби. Оба виходи, вгорі та внизу можна було легко загородити каміням та деревом.

Ямгорів відділ зручно підсунувся ногами аж до цих долин, що творили дуже добре місце для приготування

наглого нападу, а також для відпочинку для дуже здоровених вершників та коней, бо була тут і паша і вода. Кругом, на берегах роставлено зараз татарські чати а цілий відділ дістав дозвіл короткого відпочинку.

Наглий напад на село мав відбутися десь перед третіми півнями, а збірка зараз після перших. Був приказ брати лише дуже цінний ясир а всіх людей загалом вирізати впень, зрабувавши все що було вартісним, а село запалити аж коротко перед відходом, щоб не давати знаку погоні. Наступ мав йти пів місяцем з поля, ріжками до русла Дністра, а сказано було, "ніхто не сміє втечи".

Татари спугали коней, трохи погризли конячого м'яса з-під кульбак, та покотом повалились на короткий відпочинок. Де хто впав, там і спав.

Але городницька козацька слава теж не дармувала. Не дармував також сильний відділ Котельківців, що прийшов на допомогу. Все сховалось по клупях та хатах в селі, тихо без гамору, неначе перепелиці в житі. Сотник Совик не дозволив світити світел, а козаки були дуже люті на татар, бо через них не було дозволено закурити коротких козацьких польок.

Татарські розвідчі чати, що від поля під'їхали біля півночі аби справдити положення перед наступом, нічого підозрілого не побачили. Городниця неначе вже збиралась заснути твердим сном. Лиш де-неде курилось ще трохи із димарів, але все виглядало так, неначе-то городницькі сплять, і гадки не мають.

Як заспівали перші півні, почалась між татарами метушня і тут Ямгорівці показали, що вони добірна військова частина. Все йшло тихо та спокійно. Спуганих коней легко половили та почали сідлати. Стягнули чати із горіпніх кінців, щоб і вони знайшли свої місця в боевому шикі. Але ще й місце по них не застигло, як вже там були наші пластуни, а козацька кіннота миглом окружила обі долини та загородила оба виходи і тих декілька стежок по стрімких узбіччях.

Тихо озвались татарські пишавки

на знак відходу в наступ, алє в ту саму хвилю засвітали стріли із козацьких луків, заgrimіли мушкети та самопали наших, що були на горі.

Татари зразу зміркували, що біда, та кинулись острим чвалом, щоб йти на пробій на долишній вихід, але там була кріпка козацька застава, яка гримла налітаючих татар, чим попало. Кинулись вони назад, на горішній вихід, але й там зустріли їх пластуни заїлим вогнем. Змішались татари, з усіх боків косила їх смерть а ворога не було видно.

Бачте, татар було більше як козаків, а на добавок були це найтвердіші в бою хижакі, монголи із Дунайської Добруджі, ото сотник Совик дав приказ помолотити їх трохи з гори, а вже потім йти в долину, на козацький герць, кому з ким судьба та охота.

Татари ставились зразу купами, та блішея заїло, але не могли встоятись. За якийсь час тільки пооднокі верніники, хто зручніший на шаблі, ставали на герць, поки гостра козацька шабля не зробила кінець забаві, а татарин валився з коня не сказавши навіть "Аллах".

Під скалою зібратась ще велика купа кругом Ямгора. Кусались вони як вовки, але зближався кінець їх задуманого нападу на Городищу. Ніхто з них не побачив вже своєї Добруджі: козаки рознесли їх на шаблях.

Ватажок Ямгор не пускав також

шаблі із жмені, аж темпота закрила його очі, а душа його татарська, відлетіла у засвіти.

Зібрали козаки ранених та віддали їх знахарям, щоби ті помогли їм, як вміли. Ренту оставили, аж добре розвидніться. Поляглих козаків похоронили пізніше, по християнськи, на місцевому цвинтарі, а татар у спільних ямах.

Весело їхалось козакам до недалекого села. Кожний смоктав тепер досхочу свою кохану люлечку. Городницькі приготували вже велику гостину для козаків, що таки добре змахались, поки висікли татар.

Сотник Совик пішов до місцевого панотця, який тимчасом вже отворив церкву, щоб подякувати з Товариством Всемогучому Богові за поміч при розгромленні татар, бо лицарство було, як казала пословиця:

"НАШЕ, КОЗАЦЬКЕ".

Ватажка Ямгора похоронили в окремому гробі, там під скалою, де він згинув лицарською смертю.

З того часу почали люди називати струмок "Ямгорів потік" а коротко "Ямгорів".

*Написано в Чикаго
16-го дня місяця квітня
1977 р. Б.*

ПОЯСНЕННЯ ТАТАРСЬКИХ СЛІВ:

- 1) Відділ кінноти. 2) Оселя. 3) Степові коні.
4) Короткий, запоясний ніж. 5) Вогнепальна зброя. 6) Без обозів. 7) Відтяти голову.

НАПОЛЕОН I і УКРАЇНА

Найповажніший французький місячник "Revue des deux Mondes" подає цікаві виїмки зі спогадів адютанта Наполеона I Коленкура князя Віченци, котрий був невідступним подорожнім товаришем імператора, коли той після розгрому в 1812 році вертався від Москви до Парижа.

Підчас довгої і тяжкої тої подорожі, Наполеон не переставав говорити про причини своєї невдачі. "Вся наша катастрофа" — казав він, "спричинена була не виповненням мого наказу про формування частин польських (sic!) козаків. Козаки, а не хто інший, були причиною успіху Росії в цій війні. Це напевно найкращі легкі війська, які існують". Імператор, пишє Коленкур, не переставав говорити про козаків "польських" (себто українських), котрих ніхто навіть і не думав творити.

Підчас короткого свого перебування в Варшаві (в англійському готелі), Наполеон остро пострікав цим фактом свого амбасадора і польських міністрів, які вимовлялися страшною бідністю краю. Цісар не тратив ще певної надії і приказав утворити нові військові частини, а на першому місці козацькі і на те приказав видати кілька мільйонів. Він захоплювався тих, до котрих звертався, надією утворення самостійної Польщі (що йому рідко приходилось) і лякав їх перевагою варварської Росії: — "Війна з Росією — це війна європейської культури". — Але вже було пізно.

Вибіралочися на ту війну, Наполеон, котрий цікавився завжди козацькою, казав був своєму офіційному історіографові Лезюрі написати її повну історію. Книжка ця для його особистої потреби написана і напечатана тільки у трьох примірниках, — знаходиться ще і нині в національній парижській бібліотеці.

Він згадував ті війська, котрих слава лунала по цілому світі і без котрих Польща не була б оборонила Хотіна

і Відня і не була б здобула Смоленська і Москви за Володислава IV. Але він забув, що польська шляхта своїм безглуздим фанатизмом давно вже кинула була тих "польських" козаків в обняття Москви.

Ми знаємо, що Ян III, Собіський, великий прихильник козаків, який мав в собі з боку матері українську кров Даниловичів і Жолківських, стався створити на ново козацьчину на правобережній Україні, чому протиставився його наступник, союзник Петра I-го Август II. Захопився був козацьчиною і князь Йосиф Понятовський. Підчас своєї кампанії він утворив два козацькі полки з селян. Князь покохав їх мову, одєжу і танці. Козацьку бурку носив до самої смерти, танцював козака на варшавському дворі... Є докази, що і підчас великої російської війни, він мав з собою козаків, бо довідався, що козаки були взяли в неволю сина маршалка Бліхера в 1814 році. З другого боку сторонники Олександра творили козацькі полки на Україні (Браніцькі, Потоцькі), між іншими 6,000 їх знаходилося під командою Станіслава Потоцького в російській армії. Вони находилися, річ цікава, таксамо, як і Донські козаки Платова під суворим надзором московської поліції, яка їм ніколи зовсім не довіряла. Були доноси про їх зносини з Мюратом.

Немцевич у своїх спогадах висказував ті самі погляди відносно козаків, що і Наполеон, з яким не годився зрештою в інших справах. "Було б доказом найбільшої нашої політики — писав — якби ми могли відтягнути козаків від Москви, це було б так якби московському орлові обидва крила відтяти..."

Наполеон своїм орлиним зором бачив значення України для Європи. — проти Росії, тої Росії що він вважав найбільшим ворогом європейської культури.

Яків Водяний

УКРАЇНСЬКЕ ВІЛЬНЕ КОЗАЦТВО ТА
ЙОГО З'ЇЗД В ЧИГИРИНІ 3. X. 1917
(Зі спогадів)

Організація Українського Вільного Козацтва мала свій початок в Звенигородському повіті на Київщині. Гурток патріотичної націоналістичної інтелігенції, між котрими згодом okazались найбільш помітними брати Шевченки (стриєчні онуки поета) та п. Гризлю (згодом полковник Вільного Козацтва Звенигородського полку), що був першим ініціатором і організатором Вільного Козацтва і то не тільки у себе на Звенигородщині а і по всій Україні.

Повернувши на Україну з політичної еміграції з Австралії з початком серпня 1917 року, я застав організаційний рух В.К. в повнім розгарі. Осівши у своїх батьків в місті Смілі Черкаського повіту та відпочивши з пару днів від майже двомісячної подорожі, я кинувся у вир організаційної праці, тимпаче, що обставини тоді тому сприяли.

В Черкаському повіті організацією Вільного Козацтва займався мій товариш, тодішній повітовий комісар Гриць Сочавський разом з своїми двома помічниками п. п. Хімченком та Мельниченком: я обзнайомившись з метою організації, щиро взявся їм допомагати, тимпаче, що околичні села м. Смілої знали мене ще з першої революції 1905 р.; моя робота пішла кваво і успішно.

Статута свого тоді ще Вільне Козацтво не мало, а тому ми організатори та проводирі руководились при організації знанням нашої історії козаччини з часів Хмельниччини, узглядняючи при тім революційну хвилю нашого віку.

Не зважаючи на те, що Вільне Козацтво було майже чисто військовою організацією, всетаки воно не було організоване на зразок сьогочасних військових формацій, що починали свою організацію від головних штабів. Ми тоді своїх штабів не мали і почали організацію з низів. По селах

організувались сотні Вільного Козацтва, по волостях, що мали в собі кілька сіл (часом і по 10 сіл в одній волості), організувались куріні і врешті повіт організувався в полк.

Сотні організувались переважно самі і рідко коли приходилось їхати до села для організації сотні Вільного Козацтва, бо об'їхати 139 сіл Черкаського повіту при обмеженій кількості організаторів було технічно неможливо, зате до організації куріня треба було комусь їхати.

До Вільного Козацтва члени вступали тільки добровільно. Сотні складались переважно з молоді, але молодших як 18 літ не приймалось. Чимало було зате старших дядьків, а часом то і сиві діди. Одного такого сивобородого я знав в с. Тернові, що часто приїздив до штабу Черкаського полку у Смілу і приймав участь у всіх боях з большевиками.

Кількістю сотні були різні, це залежало від свідомости і патріотичности, а часом і кількості села; а траплялись сотні, що налічували 48 душ (це, як я пригадую, була котрась найменша сотня), а були і по 150 душ; а траплялись села, що мали по дві сотні; так наприклад с. Велика Яблунівка мала дві сотні. Сотенну старшину вибирала кожна сотня вільними голосами. Їх було пять душ: Сотник, писар, скарбник, хорунжий і бібліотекар. Каса сотні складалась із вступних вкладок і місячних внесків. Не пригадую собі, які були вступні вкладки і місячні внески, досить того, що з початку організації вони були в кожній сотні різні, а згодом по виборі полкової старшини місячні внески унормувались для всього полку т. є. повіту. Після організації полкової канцелярії половина внесків з сотні відходила до курінної канцелярії, котра з свого боку одну половину залишала для себе а другу віддавала до полкової канцелярії, то значить, що полкова канце-

лярія діставала від сотні четвертину місячних внесків. Сотня за свої гроші утримувала канцелярію, справляла собі прапор, та за ті гроші заводила бібліотеку.

Курінну старшину вибирали всі сотні, що входили в склад куріня даної волости: тут так само як і в сотні, вибиралось п'ять душ: Курінного отамана, писаря, хорунжого, скарбника і заступника курінного отамана. Обов'язки між ними були розділені в той спосіб, що курінний як і сотник були повними господарями, а решта були їх дорадцями, заступник курінного був курінним старшиною і заступав курінного на час його відсутности. Хорунжий завідував майном та зброєю, а решта виконували свої функції після свого призначення: завідували скарбницею, канцелярією та бібліотекою.

Найближчою метою Вільного Козацтва було підтримувати здобутки революції: — Вільне Козацтво виконувало службу горожанської міліції, охороняло будинок панські маєтки від всякого бандитського елемента та від переходячих з фронту дезертируючих частин. Вільне Козацтво визнавало тільки українську владу Центральної Ради і мало тільки її наказів слухати. Черкаський полк Вільного Козацтва свою ближчу мету виконував цілком аж до большевицької о к у н а ц і ї; заге свою дальшу мету — оборону Центральної Ради, оборону батьківщини — виконав тільки частинно та коли не міг зробити більшого, то цьому були винні тодішній уряд Центральної Ради та повітові земельні управи, на чолі котрих стояли люди, що не були виховані в державницькій ідеології.

З кінцем вересня 1917 року Черкаський повіт одержав повідомлення від ініціативної групи по організації Вільного Козацтва з Звенигородка — що 3 жовтня в м. Чигирині відбудеться Всеукраїнський З'їзд Вільного Козацтва, на котрому має бути вибрана Генеральна Старшина Українського Вільного Козацтва. В повідомленні згадувалось, що на з'їзд кожний полк Вільного Козацтва має приєднати по

двох повновласників, вибраних полковими зборами. Таке нагале скликання Всеукраїнського З'їзду Вільного Козацтва заскочило Черкаський повіт ще не цілком зорганізованим і не підготованим, бо Черкаський полк ще сам у собі не сформувався і фактично не існував, а тому повітовий комісар Сочавський як ініціатор організації Вільного Козацтва в повіті мусів виявити всю свою організаційну здібність, щоби заступити Черкаський полк на з'їзді в Чигирині 3 жовтня.

Не гаючи часу скликало нараду при повітовому комісаріаті в м. Черкасах, на котрому ухвалено негайно розіслати наказ всім сотням в повіті, прибути до міста Смілої в неділю 1-го жовтня на годину 10 рано для вибору полкової старшини і двох делегатів на Всеукраїнський З'їзд Вільного Козацтва в Чигирині. Ухвалу до виконання доручили повітовому комісарові і вона на другий день була виконана через верхівців, що були до послуг майже на кожнім фільварку. Місто Сміла в організаційному відношенні відіграло тоді першорядну роль в повіті тому, що лежить в середині повіту.

На 1 жовтня в неділю після Служби Божої запрошено всіх трьох священників зі Смілої відправити молебен на великому майдані в середмісті. І вже з 8-ої години рано почали сходитись сотні Вільного Козацтва а до 10 год. майдан був заповнений величезним здвигом Вільного Козацтва з повіту. До шість тисяч переважно молодих селян стояло під своїми провізоричними прапорами у величезному колі, вишикувані в кілька лав, а за цим величезним колом зійшовся величезний до 10 тисяч натовп сміленських горожан. По середині кола був поставлений стіл, тут розташувалась повітова влада та організатори Вільного Козацтва. О годині 11 загули дзвони у всіх трьох церквах, а згодом показалаь із Спаського Собору, що стоїт на другім кінці майдану, церковна процесія з трьома священиками в ризах в оточенню множества хуругов. Розпочався святочний молебен.

По Службі Божій один із священи-

ків сказав тепле слово з приводу організації та вибору полкової старшини. Церковна процесія віддалилась; настала коротка перерва, може на 10-20 хвилин; а тимчасом я зауважив, що по козацьких лавах розійшлися з поблизьких від м. Смілої сотень сотники зі с.с. Гречківки, Яблунівки, Тернівки, Копетянтинівки, Балсклея. . . Сотники ходять поміж лавами козацькими та щось жваво розказують: видно було що про щось поучували; я підозрівав, що то агітація, бо такеж саме я зауважив ще перед молебнем підчас розташування козаків у лави. На це я звернув увагу Грицькові Сочавському. Нам обом пригадалися козацькі часи: вибір кошового на Січі.

Скінчилась перерва; на столі показався повітовий комісар Сочавський; в козацьких лавах все знов вишикувалось і затихло.

Комісар Сочавський в гарній палькій промові пригадав козацькі часи, Запорожжя, Хмельниччину, згадав Мазепу і нашу трагедію під Полтавою, далі пригадав двостолітню московську неволю, та перейшов до сучасного моменту — вибору полкового Отамана Черкаського полку та решти полкової старшини. Після нього виступили його два помічники — Мельниченко та Хімченко, які поставили як кандидата на полкового Отамана Гриця Сочавського. Після цих промовців виступив я підтримуючи цю кандидатуру.

Однак після того на трибуну виступив один із сотників Велико-Яблунівської сотні і поставив кандидатуру останнього промовця начальника міліції Якова Водяного, себто мою. В лавах заворушилися і я зрозумів, який напрям мала агітація перед і після полудня. Мені зробилося ніяково перед моїм товаришем Грицьком Сочавським, я йому це тут же сказав, а сам рішив зрештучувати з такої високої для мене честі.

Бесідників більше не було. Повітовий Комісар оголосив знов десятихвилинну перерву. В лавах знову заворушилось і загуло: — Волимо Водяного на полковника! . .

До гори полетіли тисячі козацьких

шапок.

Не помогла моя резигнація і те, що я, як міг, відмовлявся. Я мусів вкінці прийняти вибір, щоби вгамувати розбурхани збори.

Після виголошення відповідної промови, я обняв провід зборів, та запропонував зборам вибрати наказного полковника, а згодом і решту старшини.

Вибрано двох наказних полковників: курінного Яблунівського куреня Кириленка та заступника повітового комісара Хімченка. Полковим судією вибрано комісара Сочавського.

Погідне осіпне сонце уже добре повернуло на захід, а ще декого з полкової старшини треба було вибрати і багато справ ще треба було вирішити, котрі між іншим мала рішати полкова конференція по 2 представники від кожної сотні. Мені дуже залежало на тому, аби решта полкової старшини не була вибрана випадково, не бажана для національної роботи, і тому я рішив решту виборів полкової старшини перевести на конференції. Для цього я мотивуючи пізнім часом та далекою дорогою сотень до дому, за згодою козацтва, замкнув нараду, запропонувавши кожній сотні вибрати зараз-же по двох своїх представників на полкову нараду для вирішення дальших справ.

На четверту годину була призначена нарада полкової конференції.

На конференції зійшлися представники переважно всіх сотень в повіті, це була уже не безкритична товпа, а передові діячі кожного села; крім сотників, тут було чимало інтелігенції з повіту, отже було з кого вибрати решту старшини. Вибрано полкового писаря, осавула, двох хорунжих та полкового скарбника. Крім цього вибрано двох делегатів на Всеукраїнський З'їзд Вільного Козацтва в м. Чигирині: полкового отамана Якова Водяного та козака Копетянтинівської сотні Борща.

Конференція обговорила справу охорони повіту від анархії переходячих частин збільшеного російського "воїнства", що добровільно кидав південно-західний фронт, та сунув на схід та північ везучи з собою військо май-

но українського фронту. Парада ухвалила обеззброювати та відібрати майно від усіх частин, що кидали фронт прямуючи до Росії; але, для переведення такої ухвали Вільне Козацтво не мало зброї, а тому парада доручила полковому Отаманові постаратись про зброю та з цією метою поїхати до військового Секретаря України Симона Нетлюри з проханням видати для Черкаського полку певну кількість зброї для охорони ладу в повіті. Делегація до військового Секретаря мала поїхати та сама, що була вибрана на Всеукраїнській З'їзд Вільного Козацтва.

Пізно в ночі полкова конференція скінчилась, а на другий день рано, — з козаком Борщем виїхали через м. Черкаси на пароплаві Дніпром до м. Чигирина.

* * *

В короткій але приємній подорожі на покладі пароплава до пристані Буясин я познайомився з масою делегатів, що теж як і ми їхали в низ по Дніпрі прямуючи на чигиринський з'їзд.

В Буясині ми висіли біля полудня, де підводи з села Буясин уже чекали на нас. Ми вицаїняли селянського воза і поїхали мурованкою 19 верств до Чигирина. Я розглядався навкрузи, пригадуючи собі ту саму пісчану околицю, котрою я проходив пішки 11 років тому ще в 1906 році, коли спішив на Чигиринську конференцію скликану партією соціалістів-революціонерів, котра мала вирішити питання про розпочаття селянського повстання в Чигиринському повіті. А тепер я їхав вибирати провід може над будучим повстанням, провід, котрий може мав колись стати на чолі будови нашої Держави.

До Чигирина прибули над вечір 2 жовтня і застали уже масу делегатів, що прибули зі всіх кінців правого і лівого боку Дніпра; але як пізніше я довідався, всеж не зо всіх повітів України були представники на Чигиринським з'їзді. Було слабо заступлене Поділля, а ще гірше Волинь, де ще не скрізь на той час організувалось Вільне Козацтво.

Між прибувними я зустрів кількох старшин в козацьких історичних одягах з кривими шаблями і пістолями за поясом. Це були полковники Звенигородський Гризло, Полтавський полковник (прізвище не тямлю), та ще кількох невідомих мені сотників. Між ними звертав на себе увагу молодий старшина, у однострою кубанського козацького війська. Пізніше на засіданнях з'їзду я довідався, що то був Полтавець з доточеним до цього псевдонімом "Острияниця", син учительки удовиці з села Балаклея біля Смілої. Він був значковим генерала Скоропадського, котрий тоді командував здається 36 корпусом, що згодом зукраїнізувавшись переіменувався в 1 український корпус.

О годині 11 рано 3 жовтня 1917 року у найбільшій шкільній залі зібрались делегати на перший з'їзд Українського Вільного Козацтва.

Збори відкрив Звенигородський полковий отаман Гризло та запропонував на голову братнього внука Тараса Шевченка: Ананія Шевченка з села Кирилівки. Делегати однодушними оплесками повітали стрункого, молодого, років 30-32 чоловіка без руки. Нововибраний голова зборів запропонував вибрати на заступника голови полковника Гризла, а на секретаря Полтавця, на що збори одногласно згодились. Оголосивши збори відкритими голова запропонував виробити порядок нарад, головні пункти яких склалися: — привітання з місць, сучасний мент, та вибори генеральної старшини і звіти з полків.

Багато років з того моменту минуло, а тому я багато позабув назвищ визначніших делегатів, а рівнож і позабув зміст промов, але важніші моменти з'їзду у моїй пам'яті всеж залишились.

Після привітань з місць, я не міг вийти з дива — що на з'їзді не було представника уряду Центральної Ради. Ігноранція Урядом так важної і популярної тоді військової організації організації, котру, як я знав всеж підтримували урядові чинники, мені була тоді цілком не зрозуміла.

Секретарят Центральної Ради на

чолі котрого стояв В. Вишниченко своїм знехтованням першого з'їзду Українського Вільного Козацтва спричинився до того, що головним отаманом Вільного Козацтва вибрано для уряду небажаного генерала бувшої російської армії Павла Скоропадського.

А я пригадую, що з'їзд так патріотично і прихильно був настроєний до Центральної Ради, що колиб на з'їзді був представник Уряду, то певно провадив би зборам так, як було би це потрібне Урядові і на Генерального Отамана бувби вибрав бажаного для Генерального Секретаріату — кандидата.

Мушу тут знов пригадати, що під час промов над "сучасним ментом" певна група на чолі з Полтавцем підтримувала думку вибрати гетьмана, але ця група була скоро збита тільки поміркованими елементами і згодом балачки на цю тему затихли.

Коли приступили до вибору Генеральної старшини, зразу забрав слово п. Полтавець і в своїй довгій промові став восхваляти славний старинний гетьманський рід Скоропадських, а зійшовши в своїй промові до генерала Павла Скоропадського і виставляючи його кандидатуру на генерального отамана Вільного Козацтва, хвалив його як свого шефа, зробив з нього соціаліста-самостійника, щирого демократа і народника, та заявив, що генерал Скоропадський ще в перших днях революції зрікся з своїх маєтків на Чернигівщині в користь селян. На генерального писаря Полтавець виставив генерала Кочубея, про котрого не забув зазначити збори, — що цей нащадок Василя Кочубея змие ганебну пам'ять свого прадіда працею для нової України. За Полтавцем виступали Гризло та А. Шевченко, — підтримували кандидатури Скоропадського та

Кочубея, не перестаючи вихвалити Скоропадського як щирого патріота і першого українізатора 36 корпусу.

Інших кандидатів на Генерального Отамана та писаря ніхто не виставляв, бож люди зіхались зі всієї України і один другого не знали. Ніхто навіть не заікнувся, що і Скоропадський і Кочубей на зборах не присутні, а згодом свого вибору можуть не прийняти.

Приступили до голосування. За Скоропадським вся зала підняла свої руки. — Хто проти? Нікого. — Хто втримався? Я один підняв свою руку до гори.

І так при абсолютній більшості, вибрали Павла Скоропадського генеральним отаманом Вільного Козацтва.

При голосуванні на генерального писаря за ген. Кочубея піднявся знов цілий ліс рук. — Хто утримався? З моєю рукою піднялось ще щість рук.

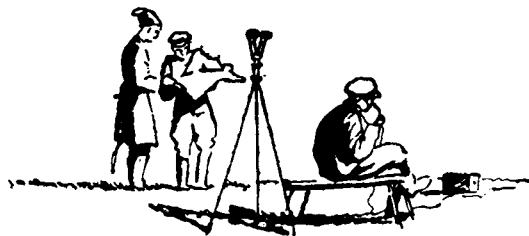
Генеральним осаулом з'їзд вибрав Полтавця, а генеральних осаулів було вибрано кількох, першого з них Гризла полковника Звенигородського, а решту тепер не пригадую.

Скільки було делегатів на першому з'їзді Вільного Козацтва? На це питання точно не можу відповісти. Може було двісті, може триста. Не кожний поляк, як наш Черкаський, вислав два делегати, бо Звенигородський їх вислав біля двох десятків і тому Звенигородщина проводила з'їздом після свого бажання.

Збори закінчилися над вечір біля години четвертої, по чому делегатів запрошено на перекуску, котру улаштували на майдані біля школи з ініціативи здається повітової Управи. Перекуска з вечерєю затяглась до пізнього вечора і більшість делегатів роз'їхалась з Чигиринна аж на другий день.

(*"Літопис Червоної Калини"*)

Число 10, жовтень 1930)

ГЛУХІВСЬКІ ВІЛЬНІ КОЗАКИ

Грізною навалюю сунули большевики на Україну. З початком лютого 1918 року підсунулась большевицька ватага під проводом Дибенка і Улачева під місто Глухів. Тут заступив їм дорогу малий відділ Вільного Козацтва під проводом старшини Горошка та імпровізований панцирний поїзд. Складався він з машини прикритої залізними бляхами та чотирьох вагонів зі скорострілами і 43 людьми залого.

Коли панцирний поїзд виїхав на бій з матросами, з міста випала большевицька ватага, щоб зірвати залізничний шлях і відрізати панцирний поїзд

від його бази. Врятували його Вільні Козаки: Опанас Горошко, Федір Євдокименко, Сергій Безгріпний, Остап Макаренко і Гнат Галушка. Вони пробігли замасковані червоними кокардами крізь товпу і несподіваним наскоком, крісовими стрілами та ручними гранатами відогнали большевицьку ватагу, що саме взялась розкручувати шини.

Таким чином український панцирний поїзд завдяки очайдушноюетти і сміливості Вільних Козаків зміг щасливо вирватись з халепи.

Подав: Ілля Рогатинський.

— ● —
Д-р Борис Сухоручко-Хословський
Полковник

"МАЛА" РЕВОЛЮЦІЯ І ВЕЛИКИЙ УКРАЇНСЬКИЙ ПАТРІОТИЗМ

По широкому шляху в напрямку до замерзшого Дніпра, мчаться верхівці...

То в Зимовому поході, на початку 1920 року, змагаються старшини-командири частин Київської дивізії, що вирушила була з Київщини у Полтавський рейд, щоб переправившись через Дніпро, справити "Масницю" на Лівобережжю. Випереджаючи один-одного, вихром несуться до Дніпра: "Хто перший напоїть в "Могутнім" свого вірного коня"...

Ось — ось вже видніє кригою скований "Ревучий", а за ним, рідної Полтавщини хати.

Аж ось той перший, що вже мав вступити на лід Дніпра, чомусь раптом зупинив свого коня... За ним, один-поодному й останні зупинились... В чім же річ? Що, забули про змагання, "Хто перший напоїть сяого, дніпровую водою?"... Аж ось і причина!... З Лівобережжя тринадцятилітній хлопчина їм дорогу "заступив"... З Полтавщини перша зустріч зупинила...

"Гн хто такий!" спитав я. "Українець" хлопець відповів... І всі ми

оніміли... Остовпів я, і всі останні остовпіли. Невже цей хлопець свідомо це магічне слово сказав?... Ні, сумніву нема, й не може бути. Бо відразу можна було відчутти, що хто він є — хлопець дійсно знав...

Переглянулись ми мовчки між собою: І, о диво! на очах сльози у всіх нас...

Цей випадок, читачу дорогий, я тому Вам розповів, щоб пригадати, коли знали, або розказати, коли не знали, що в ті часи, у нас на Україні над Дніпром, мало хто з наших людей себе українцем називав, або знав і сказав, що він з діда-прадіда, зроду українцем є й був, та ще й козацького роду.

Крім того те, що я Вам розповів, як згадано, сталось на початку 1920 р. Себто вже 3 роки після тої піби "малої" революції в лютому 1917 року. Коли вже тисячі наших братів, батьків і синів, за ту рідну Матір нашу — Україну, голови свої поклали.

Щож тоді про ті часи та дні за тої революції говорити. Коли на пальцях можна було тоді порахувати, тих "солдат" та підстаршин в російській армії,

що знали, й дійсно таки себе називалихто вони й "ніх батків воши є діти".

А ось недивлячись на те, я Вам з тих часів про таку дивну подію розповім, що й повірити ніби тяжко. А вірте, дійсно сталося. Та до того ще й де? . . . У самому серці Московщини — між тодішнім Петроградом та Москвою — в городі Твері, що пізніше Калініном назвали.

Одначе, щоб вперед не забігати, муну заделегідь сказати, чому я ту лютневу революцію, "малою" в заголовку назвав. Хоч комусь може й не буде до вподоби, що я про це взагалі згадав . . .

Але ми ж не "Історики" новітнього гатунку, що Історію революції в Росії та революційної доби, після певних наказів згори складають.

Отже застала мене та революція в згаданій Твері. В одному з запасних полків місцевої залоги, куди я, незадовго перед тим, з військового шпиталю, перед поверненням на фронт дістався.

А хоч той "губерський город" Тверь і був від Петрограду недалеко, докотилась туди та революція аж на третій день. І вже не як люта соціальна "негода", але як готова, найлагіднішими гаслами препарована "СВОБОДА".

Правда, одного-двох генералів вбито. Але не тому, що б "класовому ворогові помститися" а так, подурлому . . . Невраховуючи обставин, з юрбою загравали. А звісно, юрба-юрбою, — генерал чи адмірал, — царя нема? Отож до біса з тобою! . . .

А щож революція? "Як з великого грому, малій дощ", так з грізної громиці, в мирну маніфестацію оберпулась. З лютої хуртовини, в загальне братання перелицьованих дворян, робітників та міщан з військовою залогою перетворилась.

А залага — три полки та гарматний дивізіон — старшини, підстаршини та "салдати", разом з населенням, свободу славити збирались, і спільне свято святкувати готувались.

Прапори кумачеві з гаслами готують. Хто які, — інші військові, а інші робітники. А ми військові укра-

їнці, хоч нас ніби й мало, всього-навсього 17 душ зібралось, — вже тоді інакше свободу розуміли: Під своїм — жовтоблакитним, вітати її рішшли, і тут же одногласно мою пропозицію схвалили:

"Не під звичайним-революційним до міста підемо, а під своїм, — українським серцем і душею підказуваним гаслом свободу спілнемо!"

Нарешті дочекались, прийшла довгождання година:

"ХАЙ ЖИВЕ ВІЛЬНА НЕЗАЛЕЖНА УКРАЇНА!"

В сотісячному місті мешканців росіян, лише дві українські родини наймалися: Родина кравця-полтавця, та чернігівця-мясника, жінки їхні — українки, ще тої ночі нам прапор жовтоблакитний пошили й сміле — горде гасло нашили . . .

Прийшов день святкування. Між тисячними війська з червоними прапорами, купка 17-ти українців з жовтоблакитним "притулилась" . . . Рушили колонни, мають прапори червоні. Лише одинокий жовтоблакитний між морем червоних миготить. Ваблячи своїх, і драгуючи, вже тоді помітно ворожих-чужих . . .

Чотири верети від м. постою залоги до міста. Але щонекрок, то все нові й нові, старшини й вояки, від своїх частин відставали й до жовтоблакитної колонни приставали . . .

То українці, душею й тілом відчули, про що може ще не від кого не чули: що вони українці родом. І що те гасло: "Хай живе вільна незалежна Україна" кожному з них дороже й миле, як матері дитина . . .

І дивне диво сталося: Скромна купка українців під прапором жовтоблакитним, в могутню двохтисячну колону розрослась. І до центру міста, не маленька жменька фанатиків ніби, а велика національна сила, міську площу затопила . . .

І щож виявилось нарешті: Не з сірої, ж безбарвної маси національно індуферентних "солдат", полки і ціла залага складалась, а з національно приспаної мозаїки племен, великої

тюрми народів, якою її була ціла Росія. А тверська залогн, майже чи не споловини з українського "племена" складалася. І то лише в полках. А гарматній дивізіон цілий. Всі українці там були. І з командиром-начальником залогн, полковником Гудимою на чолі.

Довго ще після того, українці своїм відмінним, не хамським поведженням були центром захоплення, уваги й загальної пошани російського населення Твері.

І в міському саду музиканти мало коли іншу, не українську музику грали, коли знали, що в саду, всім відомі представники української залогн гуляли. Бо навіть вже здалека, коли вони лише до саду наближались, оркестра їх звичним, до того малоросійським, а тепер вже українським "пошурі" вітала...

Так виглядали початки українського руху за першої "малої", а вправді головної й дійсно людяної революції. Того руху, який до об'єктивної історії

під назвою Українізації військових частин в російській армії ввійшов.

Нажаль цей рух, тодішні чинники своєчасно підхопити й використати не могли й не зуміли. І хоч не по своїй вині допустили східні гасла цей рух розклали й в брутальний спосіб затоптали...

Отож розповівши, до Вас звертаюсь, друзі наші песимісти. Читайте! А прочитавши, запам'ятайте! І час від часу собі цей приклад пригадайте! Але на "підупад", нбо й "занепад" українського патріотизму, лише потиху нарікайте. А Ви, брати наші оптимісти, особливо молоді читайте, і ще вище український прапор піднімайте! Палким словом, героїчним чином з непохитною вірою в перемогу, наші незломний патріотизм плекайте.

ХАЙ ПОЛУМ'Я ГОРИТЬ!

Щоб його так само, як колись, і після трохсотлітнього, тоді ще царського гніту, ніхто й ніде, поки світ-світом, нічим й ніколи згасити не зміг!...

Іван Чинченко

ВІДВІЧНІ ПРАГНЕННЯ УКРАЇНСЬКОГО НАРОДУ (із щоденника автора)

Час події — липень-серпень 1941 року. Свіська режимна преса аж зазнається завжди брехливою інформацією про захоплення українського народу дійсністю, вдоволенням комуністичним режимом, ніби схвалюючи політику партії та її економічні досягнення. Те самісінке спостерігалось і перед другою світовою війною. Живучи в тих обставинах доводилося вірити тій фальшивій, далекій від дійсності пропаганді.

Прийшов червень 1941 року. "Непереможна" червона армія була блискавично і ганебно розгромлена. В Україну посунулися полчища іншого брутального загарбника. Червоний і брутальний імперіалізм взаємно перегризли собі горла за володіння Україною та її багатими природними багатствами. Українці намагались викорис-

тати політичну і млітарну ситуацію. Звичайне, не співпрацювати, не допомагати загарбникові, а робити свою національну справу.

7 липня 1941 року зі Львова вирушила перша похідна група з метою дістатися до Києва, серця і душі всіх Українських Земель, і там, в історичному, золотоверхому Києві завершити проголошення відновлення Української Самостійної Соборної Держави.

Перша похідна група складалася з 14 осіб, із них 9 із Галицької Волості і 5 — з Придніпрянщини. П'ятірка з Придніпрянщини складалася з небіжчика Йосипа Позичанюка, який закінчив мовно-літературний факультет Ніжинського Педагогічного Інституту, колишнього комсомольця який до 1939 року працював в ЦК Комсомолу України, у відділі колгоспної молоді, а пі-

сля "визволення" і "возеднання" — секретарем літературного журналу, що виходив у Львові. І за те 20-місячне перебування у Львові став ярим націоналістом, і ... героїчно загинув в лавах УПА. Другим був Сак (першого імені не пригадую) теж кол. комсомолец, закінчив історичний факультет Київського Університету. В 1939 році був посланий до Львова і працював директором однієї середньої школи (десятирічки) міста Львова. Третій (не пригадую ані імені, ані прізвища) студент Львівського Медичного інституту, теж колишній комсомолец. Четвертий — шофер кол. робітник, що працював на будові укріплень нового західного кордону. П'ятий — автор цих рядків. Мали ми свій "трок" (тягарове авто) що його захопили хлопці, переходячи кордон Генеральної Губернії (частина Польщі, що була під окупацією німців). Їхали ми автострадою Львів-Київ, через Буськ, Дубно, Рівне, Житомир, Київ. Звичайно, дуже корисним було б описати подорож тієї першої похідної групи, але про це треба було б писати окрему статтю, а метою цієї нашої статті є показати, що українці Придніпрянщини ніколи не втрачали і не втратять національної свідомості. Тут подаю історичні події в двох містах, щоб показати і продемонструвати відвічні прагнення Українського Народу.

ВІЗД ДО КОЛИШНЬОГО ПОЛКОВОГО МІСТА Ф.

Місто Ф. розляглося вузькою але довгою смугою обабім згаданої вже автостради. Їдемо майже з передовими частинами вермахту. Світське наше вантажне авто порівнюючи з німецьким, виглядало дуже примітивно і убоге. Вермахтовці називали нашу групу "союзною бригадою". Сміялися з нашого "трока", фотографували його вздовж і впоперек. Як я вже не раз писав і опубліковував в нашій пресі, що вермахт дуже добре ставився до нас. Днем перед нашим переїздом до міста Ф. були ми вислали двох молодиків, щоб піднукали місце постою для нашої групи. Було штання — як зіб-

рати мешканців міста Ф. на мітинґ чи збори? Віджаючи до міста Ф. ми вислали розгорнутий великий нап. жовто-блакитний прапор. Поки ми доїхали до місця нашого постою (подвір'я буйного районного народного суду), то за прапором прийшло до 3-х або 4-х соток мешканців міста. Потім, вислали ми по вулицях міста нашого "трока" з розгорнутим нашим прапором, якого тримали два молодики. Хлопці нічого не вигукували, не запрошували людей на мітинґ чи збори, і той прапор привів на подвір'я суду 6 або й 7 соток мешканців міста. Потім ще підійшло пару соток, так, що на подвір'ї суду зібралося 1,200-1,400 осіб. Збори мусіли переводити в приміщенні суду, бо переводити збори на подвір'ї німці заборонили і було небезпечно у прифронтовій зоні, можна було стати об'єктом бомбардування німецької чи совітської авіації.

До речі, після невдалих переведень зборів в районному центрі Б., що їх перевелив небіжчик Ярослав Старух, на мою вимогу (і всі погодилися) щоб у переведенні зборів як у місті Ф, так і місті В. галичани не втручалися. Тут інша психологія у населення. Сотками років придніпрянці і галичани "варилися" зовсім у інших кїтлах, що й відбилося на психології і світосприйманні українців обох українських земель.

Тут зовсім інші обставини. Погодилися. Ініціативу перебіраю я. За президентським столом засіло нас трьох, кол. Й. Позичанюк, кол. Сак і автор цих рядків. Я коротенько зясував ситуацію дня. Червона армія (пізніше совітська) майже остаточно розгромлена; приступаємо до великої, тяжкої і дуже небезпечної праці (бо командувач східнім фронтом, фельдмаршал, фон Браухіч своїм наказом заборонив всяку політичну працю в Україні під карою смерті), відбудови Української Самостійної Соборної Держави. Ненароком згадав я про той страшний, жахливий, трагічний терор, що його пережив український народ. Виквітлив окремі трагічні картини того терору. Заля перетворилась не то що в

суцільний плач, а в суцільне ревище. Бо це було такої родини, у якій в роках 1934-1939 хтось з родини чи близьких кривних не був заарештований і за багатьма заарештованими загинули всякі сліди. Так, нарід оплакував своє горе, свою долю спричинені московським комуністичним імперіалістичним режимом. З великими труднощами вдалося нам заспокоїти присутніх. Це й стало для нас наукою не згадувати більше про той жахливий, трагічний терор НКВД в Україні: не ятрити ран українського народу.

Обрали ми Миську Управу і Районову Управу, призначили коменданта поліції одного для міста і району. Але... зближалася поліційна година. Все це відбувалося майже в прифронтовій зоні, бо напівдорозі між Ф. і В. 14 кілометрів від міста Ф. земля здригувалася від барабанної гарматної стрілянини і ревища танків.

СПІЛЬНЕ ЗАСІДАННЯ ЧЛЕНІВ МІСЬКОЇ І РАЙОНОВОЇ РАД

На другий день, о год. 10-й відбулося спільне засідання обох Управ. Засідання переводив автор цих рядків. Корстенько поінформував про завдання кожного відділу обох Управ; зокрема підкреслив, щоб Миська Управа не підміняла Районову і навпаки; говорив про обов'язки коменданта поліції, підкреслював, щоб не наслідував тактики, совітської міліції. Сам дивувався своїм знанням справ і своєю "красномовністю". Бо сам я є сином селянина-хлібороба, агроном і педагог за освітою і практикою, знав душу українського селянина. Мої "організаторські здібності" дуже хвалив уже небіжчик Мирон (дійсного імені його я не знав), кандидат на організатора і лідера ОУН в Україні.

Вирішили ми влаштувати Урочисті-Маніфестаційні Збори Українців міста Ф. на честь проголошення відновлення Української Самостійної Соборної Держави 30 червня 1941 року у місті Львові. Скликання Зборів доручили вже господареві міста Ф., голові Миської Управи, до речі, який за походженням був галичаншином, що залишився на Придніпрянщині з УГА чи

УСС-ів. Як він фізично зберігся, не було часу вияснювати, бо в роках 1934-1939 було в'язане і знищено, все те, що галицьким звалось. Голова Миської Управи був лікар за фахом, закінчив Київський Медичний Інститут вже за совітської дійсності. Може фізично зберігся тому, що був жонатий з росіяною, з родини великого російського письменника Льва Толстого.

УРОЧИСТІ МАНІФЕСТАЦІЙНІ ЗБОРИ

Збори були призначені на 6-ту годину вечора, в приміщенні кінотеатру. Прийшов я до приміщення кінотеатру хвилини 10 перед 6-ою. Коло приміщення кінотеатру було вже якихось пару соток мешканців міста Ф. Я трохи поденервувався і гнів свій в думці "вилів" на голову Миської Управи. Пішов я до приміщення районної газети і друкарні Ф-го району, де кол. Позичанюк викінчував друкувати газету "За Українську Самостійну, Соборну Державу". Десь коло 7-ої години вертаючись до приміщення кінотеатру, і... о диво! Подвір'я переповнене народом. На око — понад 2,000 осіб. Приміщення кінотеатру нормально вміщувало 400-450 осіб, але тут "впхалось" понад 800 осіб. Майно кінотеатру було пограбоване місцевим населенням і німцями, не залишилось жадного стільця. Десь роздобули невеличкий стіл і три стільці для президії. До президії заіло нас троє, голова М. У., Сак і автор цих рядків. Голова М.У. відкриває збори і надає слово кол. Сакові (розстріляний німцями у Києві в 1942 році). Кол. Сак, як я вже зазначив, закінчив історичний факультет Київського Університету і був обдарований ораторськими здібностями, робить короткий історичний огляд по основних етапах історії України, від Великого Князя Володимира, Богдана Хмельницького, Ів. Мазепи, Ів. Виговського, 1917-1922 рр. і тому подібне...

Передімною і зараз картина — чоловік років 55-60, з бородою, обливається потом (бо це було прикінці місяця липня і до того, духота від над-

мірного переповнення залі) роззявивши рота слухав правдиву, але совітами приховану історію свого народу. В залі "могильна" тиша. Бачу, що доповідач прямо в екстазі, сам захопився своєю доповіддю, бо це в перше, після закінчення Університету робить правдиву, непофальшовану доповідь з Історії України. Пишу йому цидулку, щоб скорочувався, бо наближається поліційна година.. Доповідач заокруглює свою доповідь. Доповідь закінчується. В цей час два юнаки віком по 16 років, вносять до залі жовто-блакитний Прапор і на фонері наліплений і прикрашений квітами великого розміру Тризуб (видрукований у Кракові). І тут сталося щось трагічне... Про це я не можу спокійно розповідати в розмовах. Завжди спазми здушують горло і сльози затемнюють очі. Присутні, побачили рідний прапор, почали плакати. Довго не могли ми заспокоїти присутніх... У самого мене руки трусяться. Після заспокоєння присутніх я мав зачитати акт відновлення Української Самостійної Соборної Держави. Але... я був на стільки схвилюваний і поденерований, що акт зачитав без всякого натосу. Закінчив читання. Хвилину тиші на залі і потім, один жіночий голос, підкреслюю жіночий, жінки середнього віку, починає співати "Ще не вмерла Україна...". Заля підхоплює спів. Спостерігаючи той спів, можна було бачити, що кожний звук, кожне слово того співу походило з найглибшого кутка людського ества. Проспівали. Стали. В мене самого і "мову відіб'раю". Рантом, хтось із присутніх

(вже мужеський голос) викрикнув: "Христос Воскрес"!!! Із соток грудей гримнуло "Воїстину Воскрес"!!! Потім почали вітати один одного, як на Великдень, цілуючись. Після того були виклики: "Слава Україні!!!", "Хай живе Українська Самостійна Держава!!!", "Геть від Москви!!!", "На вічну ганьбу Москві!!!". І багато інших подібних вигуків. Але, наближувалась поліційна година. Треба розходитися, навколо кожного із нас коло з 60-80 осіб. Кожний хоче щось сказати, щось запитати... Але, невблагана поліційна година, прифронтної смуги.

Цілу ту ніч я не міг заснути. Насі тільки був піднесений, поденерований. Як цінно було бачити українців з відкритою душею, святково радісною. Але, та радість тривала недовго. Повий брушатний загарбник потоптав ті святощі нашого народу, розпочав чи ще не гірший терор і впровадив чи ще не гіршу невілничу систему.

Ті Урочисті Маніфестаційні Збори невеликого міста України, та подібні збори в місті В. і 15 селах, в яких автор цих рядків влаштував урочисті та організаційні збори, є як взіреть велього Українського Народу. Це була маніфестація велього Українського Народу, що відвічним прагненням його є Українська Самостійна ні від кого незалежна Держава. І даремно всім московським чиновникам в Україні та малоросам розписуватись за всіх українців як "радянських українців".

Рано чи пізно мрії і відвічні прагнення Українського Народу стануть дійсністю.

УКРАЇНА ДЛЯ УКРАЇНЦІВ !!!

КНЯЗЬ ОЛЕЛЬКО ДОВГОРУКИЙ
Хорунжий У.В.К. Куреня ч. 19.
(знимка 1977 р.)

Князь Олелько походить з династії Рюрика; народився 1948 року в Заїрі (Африка). Виховував його, його дід князь Микола Довгорукий, який передав йому всі права того роду князів Русі-України.

В 1976 році він закінчив університетські студії в Мадриді; володіє кількома мовами: старо і ново — грецькими, французькою, еспанською, італійською, англійською, московською і українською, а тепер далі щільно студіює українську мову, історію її культуру.

Дня 20 січня 1977 року був відзначений орденом святого Лазаря Єрусалимського як Кавалер Великого Хреста Чести та Справедливості.

(Див. про це замітку в "У.К." ч. 3 (42) за квітень-червень 1977 р.)

Страшно впасти у кайдани,
Умирать в неволі,
А ще гірше спати, спати
І спати на волі.

Тарас Шевченко

"Ідеал і його здійснення — ось життя, наше правдиве життя! Ідеал благородний, окрилений могутністю, він робить людину великою, він блискучий, коли молода душа, вільна від забобонів, суетности й нікчемного страху, стає віч-на-віч із майбутнім. Здійснення його має бути рішучим і завзятим у найменших дрібницях, як у тих рідких хвиликах, що творять епоху. Тільки таким чином осягнемо велич. Тільки таким чином доконаємо святої справи."

(Джузеппе Манціні герой італійського народу.)

**ПОБРАТИМ ТЕОДОР БАБЮК
МИСТЕЦЬ КОЗАЦЬКИХ ПРАПОРІВ**

Знімка з 1920 р.

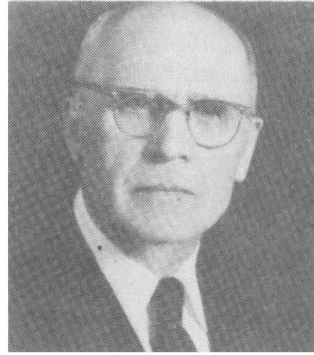
Теодор Бабюк, шні, Хорунжий Куреня УВК ч. 18 ім. полк. Михайла Кричевського, вже в січні 1915 року зголосився до боротьби за волю України і вступив до легіюну УСС-ів та відбув вишкіл в кадрі у Варпаланці на Закарпаттю.

З курінем УСС-ів пішов на Буковинський фронт і в бою попав у московський полон, звідки виїшов аж у 1918 році та зразу ж зголосився до 24-го ім. Петра Дорошенка пішого полку в Коломиї. З пробоевим куренем четаря Гриця Голинського відійшов під Львів.

Брав участь в боях в цілій кампанії, а по переході за Збруч був придлений до 16-ої Етапної сотні в Кам'янці Подільському. За дального перебігу боїв перейшов до повстанського загону Отамана Заболотного і брав участь в боях в околиці Балти.

Загін було прилучено до армії УНР і в м. Праскурові Бабюка придлено

до 4-ої Запасної Бригади кінної жандармерії. Брав участь в боях за Чорний-Острів та в інших місцях аж до року 1920-го, коли в складі своєї частини відійшов до Галичини, коли армія стала фронтом на лінії Дністра від Заліщиків до Галича.

Знімка з 1976 р.

В дальшому, звичайним, шляхом емігранта наших часів Побратим Бабюк дістався до ЗСА де й перебуває в місті Рочестер, стейт Нью Йорк.

За час перебування в реєстрі Українського Вільного Козацтва від 1968 року Побратим Бабюк визначився мистецькою роботою при виготовленні козацьких стилево-гарних прапорів. З його рук виїшли прапори для таких наших куренів: ч. 2 ім. Генерала Івана Омелянковича-Павленка, ч. 5 ім. Гетьмана Пилипа Орлика, ч. 6 ім. 22 Січня, ч. 11 ім. Великого Князя Ярослава Мудрого і спільний прапор куренів: ч. 26 ім. о. Агапія Гончаренка і ч. 29 ім. Липарів Базару. А останнім часом він же виготовив історичний прапор Кона УВК.

Так Побратим Т. Бабюк своєю працею прислужився до увіковічення слави козацької організації на чужині і тому його ім'я зі щирою повагою занесемо до аналіз історії Українського Вільного Козацтва.

Редакція "У. К."

ДЛЯ КОЗАЦЬКОГО ІОНАЦТВА

† о. Ілля Нагірняк

ХРИСТІЯНІЗАЦІЯ РУСІ — УКРАЇНИ

Християнська Віра в Україні прийнялася ще за часів апостольських. Народне передання, записане в найстаршому Київському Лаврентієвому Літописі, приписує початок Христової Віри в Україні Апостолові Андрію Первозванному. Св. Апостол Андрій проповідуючи на побережжі Чорного моря прийшов до Корсуна (грецьке місто в Криму) і тут довідався, що недалеко знаходиться Дніпрове гирло. А Дніпром ішов вже тоді великий шлях до моря Вар'язького (Балтійського), звідтіля до варягів, а від них на південь до Риму. Бажаючи побувати в Римі, Апостол Андрій подорожував від Дніпрового гирла на човнах зі своїми учнями Дніпром в гору. В дорозі довелося їм започувати на березі під горою. Вставши рано Апостол Андрій показав учням своїм на гори і сказав: "Чи бачте ці гори? Дивіться, бо на цих горах засяє благодать Божа, побудоване тут буде велике місто і Бог воздвигне на них багато церков", і зійшов Апостол Андрій на ті гори, поблагословив їх, поставив хреста і помолвився Богу.

Тут пізніше постав Київ.

Питання про християнство на Русі-Україні до Князя Володимира Великого взагалі, а про перші часи України — Русі зокрема, належить до найменше висвітлених у нашій історії. Все ж таки нам відомо, що вже з перших часів нашої ери християнство ширлося серед людности майбутньої Русі — України. Приходило воно різними шляхами. Ріка папа Славута — Дніпро, що майже по середині перетинає Україну; з давніх давен була шляхом взаємного контактування південних народів із північними. І ця славна ріка стала її провідником до нас Христової Віри.

Вже літ через триста по Різдві Христовім на півдні України, в Херсонесі,

проповідували Віру Христову сім херсонеських Єпископів: Василій, Єфрем, Євгеній, Амафадор, Еллідій, Ефесій і Капітон, і всі вони потерпіли мученичу смерть від поганів за свою проповідь. Пам'ять цих Єпископів — священномучеників наша св. Церква святкує 7 березня ст. ст.

На першому Всесвітньому Соборі в Нікеї, що відбувся 325 року, був присутній і Єпископ Ульфіла Скитський. Це був Єпископ того народу, що жив тоді по степах Української Землі. На початку 5-го століття св. Іоан Золотоустий, Патріарх Царгородський, послав до скитів і своїх благовісників і в своїх промовах дуже хвалив побожність скитського народу, що вже прийняв Христову Віру.

Сіяння слова Божого на наших землях сприяли також готи, що в 3-му столітті опанували територію майбутньої України. В 4-му столітті серед них поширилось християнство, а їхній Єпископ Теофіл Готський брав також участь у 1-му Вселенському Соборі.

Також серед греків у їхніх колоніях у Криму існувала вже в 4-му столітті правильна християнська організація на чолі з Єпископом, бо Єпископ Кадим від Церкви в Корсуні брав участь у 2-му Вселенському Соборі, що відбувся у Константинополі 381-го року. А Босфорське Царство, що знаходилось на території сучасного Криму, мало вже в той час монети зі знаком хреста.

Наш літописець оповідає, що в Києві з'явилися воеводи Рюрика Аскольд і Дир, звільнили Київ від підлеглості хозарам, підкорили сусідні племена і в 860 році напали на Малу Азію й підступили до самого Царгорода. Від їх загрози місто врятувало чудо Блахерської Божої Матері. Патріарх Фотій, за якого стався цей напад, писав у "Окружному Посланні" що незаба-

ром було складено договора між Руссю та Візантією (874), Аскольд охрестився, пізніше Царгородський Патріярх Ігнатій післав до Русі Єпископа Михаїла який 867-го року охрестив руський народ. Це було перше Хрещення України. Однак деякі дослідники вважають, що Аскольд був охрещений раніш, а також Літопись і усна традиція зберегла до нас пам'ять князя Аскольда, як християнина, а народня традиція вказувала й на місце "Аскольдова Могила" в Києві, де його поховали. Після його смерті поставлено над його могилою церкву св. Миколая, очевидно таке ім'я він мав після охрещення.

Також у Києві були християне ще задовго до офіційного визнання християнства й мали навіть свою церкву. Так за князя Ігоря договір його з Візантією 944 року підписали його як погани, так і християни, що присягали в церкві св. Іллі в Києві.

Великий князь Володимир, хоч був вихований в душі поганства, але як мудрий володар і добрий політик маючи діло з освіченими представниками християнського світу, бачив перевагу християнства над поганством й тому постановив змінити поганську віру і прийняти віру християнську, православну. Але войовничий князь не хотів понижатися перед греками й покірно просити в них хрещення. Він хотів також віру християнську набути шляхом завоювання. Для цього він пішов походом на Тавриду, взяв місто (Корсунь) й звідти відправив послів до грецьких імператорів Василя і Константина з попередженням, що він візьме й Константинополь, коли вони не віддадуть за нього заміж своєї сестри Анни. Імператори йому відповіли, що вона, як християнка, не може вийти заміж за поганина й погодились віддати за нього свою сестру тільки тоді, коли він прийме християнську віру. Великий князь Володимир сказав, що він любить грецьку віру і готовий охреститися. Тоді царівна Анна відправилась з духовенством до Корсуня і там завершилось хрещення Великого князя Володимира. Після того

Великий князь Володимир повернувся з царівною Анною до Києва, взяв з собою духовенство і тут знищивши всіх поганських ідолів, зібрав у назначений час всіх мешканців Києва на ріку Дніпро і там охрестив їх. Це сталося 1-го серпня 988 року. Ця подія була офіційним проголошенням Христової Православної Віри як державної віри України.

З прийняттям християнства за часів Великого Князя Володимира та з проголошенням Віри Христової і Церкви Православної офіційною Вірою і Церквою України, появляється в Україні і постійна організація Церковного Управління в ній. На чолі його став Київський Митрополит, а вся Церква в Київській Державі існувала як Київська Митрополія.

Після охрещення Князя Христова Віра ступенево ширилася за часів Володимира Великого посеред слов'янських племен Київської Держави. У цьому великому ділі сам Князь Володимир приймав живу і безпосередню участь. Коли виростали його сини, Князь Володимир садовив їх на княжі уділи, доручував їм ширити по їхніх уділах Христову Віру, посилавши з ними священників й наказував їм наперед вчити людей нової віри, а потім хрестити їх і ставити для них церкви. І так християнство ширилося не тільки в наслідок проповіді, але також за прикладом вищих культурних провідних верств в тодішньому суспільстві. Літописець свідчить, що люди з радістю йшли хреститися кажучи: "Якби це не було добре, то князь і бояри не приймали б цього".

За свою апостольську працю у хрещенні Русі — України Князь Володимир був канонізований, тобто признаний Православною Церквою святим. Коли саме настала канонізація Князя Володимира, не відомо. В Літописі (в Іпатієвському списку) називається Князь Володимир Святим і Рівноапостольним під роком 1254-тим.

Пам'ять св. Рівноапостольного Князя Володимира святкується 15 липня ст. ст. (в день його упокоєння)

Д-р Микола Аркас

"ЗАПОРОЖЦІ"
(Уривок з "Родинної хроніки")

*... Висока могила, широка долина —
Сизокрилий орел літає;
Гей, стоїть військо славне запорозьке
Та, як мак, процвітає...*
(Із старов. думи "Про козака
Софрона")

Під враженням захоплюючих оповідань батька про запорожців і гайдамаків, я — зі своїми богданівськими товаришами — задумав воскресити славне низове товариство та заложити його твердиню Січ.

Тато ревно допомагав нам порадами й вказівками та терпеливо потурав благодійним замірам воскреслого лицарства.

Було мені, мабуть, вісім-дев'ять літ, коли він наказав нашій хатній швалі Насті Діяновій пошити мені та моєму другові, Дмитрові, оксамитові жупани, шовкові кунтуші й шаравари "широкі, як те Чорне море". Жупани вийшли точнісінько копією справжніх козацьких жупанів, так само й кунтуші та шаравари.

Оскільки пригадую, в мене був синій жупан, червоні шаравари і кунтуш, сива смушкова шапка з яночервоним шпиком і золотою китицею, гарний червоний пояс, що двома торочкуватими кінцями звисав по боках, і чорні чоботи. Жупан було обшито золотим галуном; застібався він золотими гудзиками й сидів на моїй, тоді ще не такій худорлявій, постаті розкішно і навіть, як я не без гордості помічав, надавав їй воївничої імпозантності.

Дмитро мав зеленій жупан, жовтий кунтуш й такі ж шаравари, чорну шапку з жовтогарячим шпиком і чорні чоботи.

В урочистих випадках, а саме тоді, коли, під звуки піяніно, ми проходили церемоніальним маршем перед мамусею і татом, — при боці, коло стеген, у нас погрозливо брязкотіли криві шаблі-карабелі, у мене всупереч усім правилам, з правого боку, бо я був шульгою.

З-за пояса у нас виглядали смертоносні пістолі, що стріляли, з превеликим гуком і димом, пробкою. Виглядали з-за них й колески "булатних" кинджалів, незмінних при наших наскоках на баштан: рубнеш — і кавун сам у мішок котиться.

Тато не раз підсміхався з мене, що я чіпляю шаблю правобіч, але я, не журачнись, відповідав, що й між запорожцями подибались шульги, які, для бойової зручності, чіпляли шаблі з того ж боку, що й я.

Отож, ми заснували славне лицарське товариство, воскресили славу козацьку, щоб вона нагріла чуба всім ворогам-супостатам, а нас щоб звеличали на віки.

Усій нашій братії, тією ж швалею були пошиті теж жупани, але вже з перкалю-коленкору, були вони всіх барв райдуги і фалдами своїми декому з лицарів доходили до п'ят, а декому — до колін.

У мене й у Дмитра, як нам уже відомо, були чоботи, всі ж інші рейтарі дуже нарікали, що їхні ширші шати внизу несподівано закінчувались босими ногами. Але не плакати ж таким богатирям з-за такої дурниці та, правду казати, воно й зручніше було пускатися босоніж на геройські вчинки: в чоботах літом було жарко, засмерділи б їх ноги козацькі, зменьшували чоботи й необхідну при наших пригодах прудкість і вже безперечно перешкоджали дертися на дерева, чалапати по болоті солончака. З огляду на це, ми, "очобочені", лишень на початку наших геройських подвигів шпалалися в них, а потім, за прикладом іншої братії, босоніж, але в оксамиті й парчі, брали жваву участь у шпарких сутичках з "болгарчатами", нападали на овочі "великого саду" та на кавуни баштанів, не раз тікаючи від грізного садівника і від страшного діда-баштанника, що вмів кидати у ворога свій ціпок, як негритос Австралії

свій бумеранг. Цей семидесятилітній дід-баптанник у паній уяві був ніким іншим, як жахливим чаклуном-характерником... Одначе, не зважаючи на ці його протиприродні здібності, нам вдавалось таки не раз обманути його.

На козацькій раді, кошовим отаманом було обрано Дмитра Гладуна, мого найближчого товариша, а мене — курінним. Це тому, що Дмитро відзначався дулькою комплексією, дотепом і безстрашністю у "кровопролитних" битвах та колотничках, чого не можна було сказати про мене; в усіх цих прояхах мужности я перед ним пасував, ухитряючись у критичні бойові моменти опинитися позаду всіх. І на рангу курінного отамана вибрано мене було власне тому, що я був паничем; бранної слави за собою я не мав ані крихточки.

Протестів не було і славетний Дмитро Гладун, з булавою в десниці, — кияка, обшита золотим глазетом — об'явився перед усім шановним зібранням та проголосив на справжній Євангелії присягу вірности законам товариства.

Присяга ця була написана моїм татом на великім листі паперу друкарськими буквами і тут же її прочитав по складах перед радою наш вельмишановний пан отаман; товариство ж, у свою чергу, підходячи гусаком, як до аналоя в церкві, на тій же Євангелії висловлювало йому вірнопідданські чуття та ще й чолом било.

— В огонь і воду за тобою підемо, що хочеш з нами роби — слухатимемо, тільки кирпи не гни, бо пожалієш!

Дмитро з великою статечністю укладався на всі боки і вимахував булавою, як дяк кадилом.

Після цієї церемонії "по-стародавньому звичаю", вихраста голова обраного кошового була щедро поспана землею, при чому Пилька, найзловредніший і найкаверніший наш братчик, не забув і тут напакостити:

— Отамануї на славу нам, батьку! — патетично вицукнув він і хльоснув

на голову свого провідця пригорщу рідкої гразюки, перемішаної з коров'ячим кізьяком.

Зиявся неймовірний гвалт. Отаман фиркав, відпльовувався, чхав, зеленувата кваша струмками спливала по його фізіономії, затекла у вічі й уста. Поважності своєї він, одначе, не втратив, кинувся на зухвальця та нагородив його таким дошкульним ударом отаманської булави по чолі, що підлий, але плаксивий від природи бунтар, тут же й розревівся на всю пащу, заганьбивши себе саме так, як заганьбив під Троєю Терсіт за часів царя Гороха.

— Гей, чим же ти мене помастив, стерво клаповухе? Я тобі покажу, як г... мене благослов'ятц, отамана свого славного!

Пилька ревма ревів і тер брудною долонею гулю на чолі.

— Гей, хлопці, лицарі мої вірні! — владно гукнув знову отаман. — Гей, друзі-побратими пляхетні! Одведіть ось цю заразу вредну чичас же у свинюшник, я йому покажу, як свого папа-господина смердючою робити!

Ми схопили під пахви Пильку, що очайдушно пручався, і — під проводом нашого владика — поволокли його на свинячий двір, що в той час стояв порожнім.

— Під кнурячу повітку його!

Пилька, хоч і не догадувався, що з ним робитимуть у гостях у кнурів, але на всякий випадок, почав пронизливо верещати.

— Роздягайте холеру!

Капосник умиць опинився в костюмі Адама.

— Не верещи, занудо, чичас купатимешся!

Пилька дOMETИКУВАВся нарешті, якого роду кара його чекає і він стояв біля сточного каналу, що був повний смердючої кваші.

— Шухи, який дікалон, самі кнурки його виробляють! — глузливо усміхався отаман.

(*"Визвольний Шлях"*)

ВІДИЙШОВ У ВІЧНІСТЬ

ГЕНЕРАЛЬНИЙ ХОРУНЖИЙ УВК † МИХАЙЛО ПЕТРУНЯК

В останній час як зміст цього числа нашого журналу було вже скомплектовано і друкарня вже приступила до його виготовлення, нас болюче вразила сумна вістка про невблаганну смерть нашого дорогого Побратима, колишнього співредактора "Українського Козацтва", Почесного Козака і Голови Нагородної Ради Хреста Українського Козацтва і члена Генеральної Булави Генерального Хорунжого МИХАЙЛА ПЕТРУНЯКА.

Спочив Він по довшій недузї 12 травня 1977 р. і був похований 14 травня 1977 р. на цвинтарі св. о. Николая в Чикаго.

Посмертну згадку про Лицаря Української Визвольної Боротьби Михайла Петруняка приготуємо й помістимо в черговому числі "Українського Козацтва". Тепер же на вшанування Його світлої пам'яті надрукуємо тут давно з 1924 року статтю про Його знамениту боеву акцію ще за молодих його літ, про яку Покійний любив часто згадувати, а текст статті зберігав у своєму архіві.

Хай з Богом спочиває наш дорогий Побратим і Приятель!

Хай буде Йому вічна й славна пам'ять!

Високодостойній Родині Покійного висловлюємо найглибше і найширше співчуття у її безмежному горю!

Редакція "Українського Козацтва"

ГЕРОЙСЬКА АТАКА ХОРУНЖОГО МИХАЙЛА ПЕТРУНЯКА НА БОЛЬШЕВИЦЬКИЙ ЗАГІН

Денікінські війська хотіли використати побіду нашої Армії. Вони поспішно підходили до берегів Дніпра, бо чули, що наші запляц золотoverхий Київ. І хоч їх напрямок ішов на північ, то вони нагло повернули фронт на захід, думаючи, що Українські Війська кровавляться тільки на те, щоб звільнити Україну від москалів червоних, і віддати її таким-же москалям на біло помальованим. Таке вже наше щастя у визвольній війні, що з усіх боків во-

роги, близькі і далекі, а з ними і непрошені гості американці, англійці, італійці, румуни і т. д. Бог зна, хто йшов на нашу землю в ім'я великої вільсонівської ідеї "самоозначувати націю..." І ми "значились", значили і нас...

В хвили, коли Денікін кількома загонами перейшов Дніпро, наша тодішня столиця Кам'янець була в небезпеці. Большевицька група з Одеси зміряла перебитися на північ, через Вапнярку і Жмеринку, загрожуючи Кам'янцеві. Тривожні відомості доходили і від сторони польського фронту.

Та Начальне Командування Галицьких і Придніпрянських Військ вирішило кинути останню резерву, що була під рукою — Бригаду УСС. Вона мала захистити важку узлову станцію Жмеринку і зіпхати большевицьку групу в сторону денікінців.

В перших днях вересня виїхала Бригада з Кам'янця кількома потягами на фронт. В бою було багато втрат по обох сторонах. Найбільше потерпіли I і III Курені УСС. (Сот. Чичкевич хотів відразу фронтовим ударом знищити безопозадно большевиків, що окопались на мостовому причалку). Та всеж цей бій підорвав у ворога силу опору. Тікаючи на реквірованих підводах, опинились большевики біля Христинівки і Уманя.

Післаний на розвідку відділ кінноти в силі 18 шабель під командою хор. Петруняка, довідується, що біля Христинівки стоїть великий обоз під охороною 300 чоловік піхоти і 10 скорострільів. Не надумуючись довго, хор. Петруняк насакає негайно на ворога і добуває велике майно. Біля 1000 штук кримських волів і овець, касу, вози і коні. Цей наскок навів ще більшу паніку на ворога, а нашій інтендатурі приспорив чимало корнеті. Волами обділено всі сусідні групи і кожній було поддостатком.

Відділ кінноти дістав окрему похвалу від бригади і командуючого групою, а хор. Петруняк, був поданий до піднесення на вищій ступінь.

ДОБРОДІ НАШОГО ЖУРНАЛУ

які помагають видавати його без дефіциту і без жадних боргів, хоч кошти друку, паперу й поштових видатків ще й далі зростають:

Це передплатники які с в о е ч а с н о присилають пренумерати, точні кольпортери та жертводавці х о ч б и й н а й м е н ш и х фінансових дарів на пресовий фонд.

ВИКАЗ ПОЖЕРТВ НА ПРЕСОВИЙ ФОНД В ДОЛЯРАХ З.С.А.

за час від 1 січня до 15 травня 1977 р.

КОРОЛІВСЬКІ ДАРИ доповнили новими датками. (В дужках зазначаємо повну суму дарів): **КАЛЕНИК ЛИСЮК** 230.00 (1,000.00), **ВАСИЛЬ 'ЕМЕЦЬ** 25.00 (775.00), бл. п. **МИКОЛА ЯНОВ** 350.00 (668.00). і **ЄФРОСИНІЯ ДТІЕЛЬ** 12.00 (522.00).

КНЯЖІ ДАРИ: МИРОН ЛЕПАК 13.00 (407.50), **НИКИФОР ТКАЧИНСЬКИЙ** 20.00 (340.00), **ЯКІВ РІЗНИК** 5.00 (291.35), **МАРІЯ КЛЕПАЧІВСЬКА** 10.00 (279.00), **ІВАН СТЕЦЬКОВИЧ** 10.00 (234.15), **КАТЕРИНА СІВАЧЕНКО** 10.00 (160.00), і **ВОЛОДИМИР ТЕРКУН** 150.00.

НА ПИСАНКУ ДЛЯ "УКРАЇНСЬКОГО КОЗАЦТВА": Зінаїда Лазуренко 25.00, о. Микола Литваківський 10.00 і Михайло Козленко 1.00.

НА ВШАНУВАННЯ ПАМ'ЯТІ бл. п. Ген. **ІВАНА ОМЕЛЯНОВИЧА-ПАВЛЕНКА** і його дружини **ФАТІМИ** прислали Е. і М. Кобрин 20.00.

ЗАМІСТЬ КВІТІВ НА МОГИЛУ бл. п. Ген. **МИКОЛИ ЯНОВА** прислав Р. Федорович 25.00.

ЗАМІСТЬ ВІНЦЯ НА МОГИЛУ бл. п. С. **КРИЦЬКОГО** прислали: М. Лапка 5.00 і Курінь УВК ч. 17 дол. 4.00.

В ПАМ'ЯТЬ бл. п. **ДЕМ'ЯНА ЯРКА** прислала Анна Ярко 3.00.

НА ПОШАНУ СВ. ПАМ'ЯТІ ПЕТРА ПАУША прислав Іван Ільків 30.00.

РАЗОМ по списку зі спеціальним означенням поступило дол. 958.00
ІНШІ ДАРИ в хронологічному по-

рядку їх поступлень: М. Залозецький 1.00, о. П. Сацевич 6.00, Д. Ільчишин 3.00, Г. Сесь 10.00, С. Березницький 5.00, А. Гончаренко 5.00, о. Н. Плічковський 6.00, Ю. Феняк 3.00, К. Трохименко 3.00, Д. Гандзюк 3.00, В. Кузьменкова 3.00 М. Козленко 10.00, В. Поповський 5.00, З. Різників 2.85, О. Гончаренко 10.60, Ів. Демчук 1.00, д-р М. Лоза 7.00, Д. Левчук 3.00, В. Приступа 3.00, М. Дмитро 5.00, В. Дзуль 1.00, о. Ст. Позняк 3.00, Петро Феценко-Чопівський 20.00, д-р Іг. Цимбалістий 3.00, Ал. Нагірнякова 3.00, І. Кухаришин 1.00, С. Німець 5.00, Іванна Козяк 4.00, Р. Степаняк 20.00, Ів. Сапливий 3.00, Ів. Карабін 7.00, д-р Р. Дразньовський 6.00, Р. Іваницький 8.00, д-р В. Трембіцький 3.00, М. Висоцький 6.00, А. Процик 3.00, М. і А. Новицькі 15.00, М. Ральченко 2.00, д-р Ю. Подлуський 3.00, м-гр М. Турянський 4.00, д-р Н. Гнатчук 8.00, Л. Лепкий 5.00 Ст. Душенко 9.00, д-р О. Квірмбах 1.00, М. Козарійчукова 10.00, і М. Сунтеля 1.00.

РАЗОМ по цьому списку дол. 249.45
А ВСІХ ДАРІВ НА ПРЕСОВИЙ ФОНД ЗА ВІДЧИТНИЙ ПЕРІОД ПОСТУПИЛО доларів 1,207.45.

**ВСІМ ВШАНОВНИМ ЖЕРТВОДАВЦЯМ ЩИРЕ КОЗАЦЬКЕ СПАСИБІ!
ДАЙ, БОЖЕ, ВАМ ЗДОРОВЛЯ Й
БАГАТО ЩАСТЯ!**

Редакція і Адміністрація "У.К."

Закликаємо всіх організованих і неорганізованих прихильників Козацької Ідеї за порогами Батьківщини підтримувати і далі наш журнал своїми бодай найменшими фінансовими дарами. Завдяки тому видання журналу, як і до цього часу, не буде мати дефіциту ні жодних боргів, хоч кошти друку й поштові видатки ще далі ростуть.

Адміністрація «Українського Козацтва»

Козак — це ідеальний образ української душі. Козак — носій і оборонець вищих суспільних і духових вартостей людини, таких як мужність, хоробрість, вояцькість, відвага, честь, слава, гідність, благородність (шляхетність), чесність, безкорисливість, жертвенність, в обороні загального добра, людських прав, правди, віри і звичаїв своїх батьків. Бож, боронячи ці цінності, він тим самим боронить і власну гідність і звання, а значить і власне життя, яке без тих цінностей втрачає всяку вартість.

Як людина, що пережила різні пригоди, знає біду і найбільші труднощі й небезпеки козак у всьому покладається на власні сили, ніколи не благає ласки й допомоги, ніколи не кориться, не нарікає на себе, ні на когось не журиться й не чухає потилицю, а завжди діє всіма своїми духовими й фізичними здібностями. А вже ніколи не нарікає на Бога, бо це було б нижче його козацької гідності. Тому козак виробив у собі здібність знайти найбільш несподіваний і часто неймовірний вихід з найкрутішої ситуації. Тому то кажуть, що "козакові сам чорт не брат". Тому серед козаків часто бували індивідуальності з такими сильними характерами, що їм приписувано якусь таємничу силу і прозвано їх характерниками. Тому козак любить завжди допомагати кожному, хто попав у біду і бореться з нею. Зате не любить і зневажає кожного, хто тільки охкає та нарікає, а нічого не робить, щоб вибитися з біди.

Козак надзвичайно високо ставить і шанує дівчину чи свою дружину, бо то ЙОГО дівчина, ЙОГО дружина, МАТИ його дітей чи мати його самого. А мати для козака — це найвища святість. В обороні чистоти подружнього життя, в обороні родини, батьків, сестер, братів, своєї дівчини від броду, ганьби, сорому, наруги та пониження козак стає з усією силою свого меча й готовий за ці святощі не раз тричі вмирати... Тому жіноцтво українське мислить собі мужчину взагалі, а мужа зокрема тільки козака.

За взірць "людини з характером" може бути також герой однойменної повісти Гоголя «Тарас Бульба», що в хвилину смертельної небезпеки сказав: "Не хочу, щоб моя люлька досталась проклятим ляхам!"

(Є. Онацький — "Мала Українська Енциклопедія")

СИМВОЛІКА КВІТІВ — ВИСЛІВ ЛЮДСЬКИХ ПОЧУВАНЬ

Люди від найдавніших часів надавали і надають квітам і їх кольорам різні значення. Даруючи квіти з різних нагод своїм рідним, знайомим чи шанованим особам, вони підбирали такі квіти, які висловлювали їх почування. Візьмімо кілька найважливіших квітів:

Рожа — символ палкої любови.

Гвоздики — символ відваги і хоробрости.

Фіялка — це квітка смутку.

Тюльпан — це квітка без душі і внутрішньої краси.

Нарцис — це квітка пропавших.

Волошки — це уособлення радості і сильної віри.

Лелія — символізує красу душі, невпинність і короткотривалі надії.

Пезабудька — символ туги.

Хризантема — це символ суму і її переважно дають на могилу.

Камелія — символ браку почувань і серця.

Лелія водяна — це символ щирости серця і ума.

Бузок (боз) — символ радості.

Конвалія — це квітка згоди і пам'яті про дану особу.

Printed and bound by:

UKRAINIAN - AMERICAN PUBLISHING and PRINTING CO., INC.
2315 West Chicago Avenue — Chicago 22, Ill., USA — Telephone: AR 6-0066